

MERDÜMÎ ve "TUHFETÜ'L-İSLÂM" I

Yrd. Doç. Dr. Ahmet SEVGİ (*)

A. HAYATI

1. Doğum Yeri ve Doğum Tarihi

Merdümî, İstanbul'da doğmuştur. Ali Çelebi'nin oğludur. Bu konuda XVI. yüzyıl tezkirecilerinin verdikleri bilgiler şöyledir: "Galata'da müte-mekkindür" (1). "İstanbulî'dur. Latîfi galata düşüp Galatalı dimişdür" (2). "... Şehr-i İstanbul'dandır. Niçe zamân Galata emîni olup ba'dehû Bu-din'e defter-dâr olan ve envâ'-ı mekârim-i ahlâk ile şöhre-i dâr u diyâr olan Ali Çelebi'nün ferzend-i pür-'ilm ü edebidür" (3). "İstanbulî'dur. Ga-lata emîni 'Ali Çelebi-nâm sipâhînün oğludur" (4). "İstanbulî'dür. Defter-dâr 'Ali Çelebi'nün ferzendidür" (5). Dikkat edilirse tezkirecilerimizden Lâtîfi, "Galata'da oturuyor" derken diğerleri İstanbullu olduğunu söylü-yorlar. Âşık Çelebi'nin "Lâtîfi galata düşüp Galatalı dimişdür" şeklindeki tenkidine katılmıyoruz. Zîrâ Lâtîfi, "Galatalı" demiyor. "Galata'da oturu-yor" diyor. Galata emîninin oğlunun Galata'da oturması tabiidir.

Merdümî'nin doğum tarihini kesin olarak bilmiyoruz. Ancak "Tuhfetü'l-İslâm" adlı eserinde verilen bilgiye dayanarak onun 1520'lerde doğ-muş olduğu söylenebilir. Şâir adı geçen eserinde şöyle diyor :

Sin dahı erba'ine irmiş durur
Saç sakal nisfa dek agarmışdur. (6)

Merdümî "TuHFetü'l-İslâm"ı 971/1563'de yazmış (7) ve aynı yıl da ölmüş-

(*) S. Ü. Fen - Ed. Fak. Öğretim Üyesi.

(1) Lâtîfi: Tezkire-i Lâtîfi, İkdâm Matbaası, İst. 1314, s. 308.

(2) Âşık Çelebi: Meşâ'iru's-su'arâ, Üniv. Ktp. TY. No: 2406 v. 151^a.

(3) Hasan Çelebi: Tezkiretü's-su'arâ, Haz: Dr. İbrâhim Kutluk, c. 2, Türk Ta-rih Kurumu Basımevi, Ank. 1981, s. 890.

(4) Âli: Kühü'l-ahbâr, Üniv. Ktp. TY. No: 2377 v. 216^a.

(5) Riyâzî: Riyâzu's-su'arâ, Süleymâniye Ktp. Esad Ef. Blm. No: 3871 v. 108^b.

(6) Merdümî: TuHFetü'l-İslâm, Millet Ktp. Manzûm Eserler Blm. No: 808 v. 9^a.

(7) Bkz. a.g.e., v. 21^b ve 27^b'deki tarih kıtaları.

tür (8). (1563 — 40 = 1523) Ayrıca Âşık Çelebi "Meşâ'iru's-şu'arâ"sında "Merkûm Merdümü Çelebi ile merhûm Hasan Çelebi de İstanbul kâdısı iken bile dânişmend idük" (9) der. Bu ifâdeden de anlaşılacağı üzere Âşık Çelebi ile Merdümü akrandır. Âşık Çelebi'nin doğum tarihi 1520 olduğuna göre (10) Merdümü'nin de o tarihlerde doğmuş olması muhtemeldir.

2. Adı ve Mahlası

Merdümü'nin adı "Abdüsselâm" olup "Merdümü"yi mahlas olarak kullanmıştır. Edebiyatımızda bu mahlası XVI. yüzyıl sipâhî zümresinden başka bir şâir daha kullanmıştır. Bu konuda Ş. Sâmi'nin tesbiti şöyledir: "MERDÜMÎ, onuncu karn-ı hicrî Osmanlı şu'arâsından iki kişinin mahlasıdır. Birincisi İstanbullu olup Budin defterdârı Ali Çelebi'nin oğludur. İkincisi sipâhî zümresinden olup hüsn-i hatta mâlik idi" (11).

3. Ailesi

Merdümü'nin âile fertlerinden babası Ali Çelebi ve küçük kardeşi Abdülkerim Çelebi hakkında bilgi sâhibiyiz. Annesi kimdi, başka kardeşi var mıydı? Bunları bilmiyoruz. Bu konuda kaynaklarda verilen bilgiler şöyledir: "(MERDÜMÎ) nihâyet niçe zamân Galata emîni olan Ali Çelebi'nün oğludur" (12). "Galata emîni 'Ali Çelebi-nâm sipâhînün oğludur" (13). "Niçe zamân Galata emîni olup ba'dehû Budin'e defter-dâr olan ve envâ'-ı mekârim-i ahlâk ile şöhre-i dâr u diyâr olan Ali Çelebi'nün ferzend-i pür-ilm ü edebîdür" (14). "Sâ'i Abdulkerim Çelebi, karındaşı Merdümü Çelebi'nün küçük karındaşıdır. Babası 'Ali Çelebi niçe zamân Galata emîni olmağa Emin-zâde dimekle meşhûrdurlar" (16).

4. Tahsili

Merdümü, medrese öğrenimi görmüştür. Tahsîlini tamamladıktan sonra Aşçı-zâde Hasan Çelebi'den mülâzım olan Abdüsselâm Çelebi, kendini yetiştirmiş âlim ve fâzıl bir zât idi. "İlm ü fazlda kankı mollâyıdı ki ol

(8) Bkz. Riyâzî: a.g.e., v. 108^b.

(9) Âşık Çelebi: a.g.e., v. 151^b.

(10) Âşık Çelebi'nin doğumuna, babası **فیض اله** (926/1520) tarihini

düşürmüştür. Bkz. F. Köprülü: "Âşık Çelebi", İA, I, İst. 1978, s. 695.

(11) Ş. Sâmi: Kâmûsu'l-a'lâm, c. 6, Mîhrân Matbaası, İst. 1316, s. 4258 - 4259.

(12) Âşık Çelebi: a.g.e., v. 151^a.

(13) Âli: a.g.e., v. 216^a.

(14) Hasan Çelebi: a.g.e., c. 2, s. 890.

(15) Âşık Çelebi: a.g.e., v. 182^b.

(16) Hasan Çelebi: a.g.e., c. 1, s. 440.

menem diğer nîst diyicek bu lâ diye idi. Kimdi ki ta'addî idüp harf ata idi meger işti'âl-i nâyire-i zekâsına dest-i iştigâl nokta koya idi. İstanbul kazâsından mütakâ'id olan Hasan Çelebi merhûmdan mülâzım olup ana dâmâd oldu" (17). "Tahsil-i ilm ü kemâle meşgûl tarîk-i 'ilmde isti'dâdî hüsn-i kabûl aşhâb-ı fazâ'ile mevsûl oldukda kazâ-i İstanbul'dan tekâ'ud iden Aşçı-zâde Hasan Çelebi'nün mâ'ide-i fazl u kemâlîne hâdim olmağla müstagrak-ı ni'met-i firâvânî olup hizmet-i 'âli-şânından mülâzım olmuştu" (18).

5. Evlilik Durumu

Merdümî'nin evliliği hakkında Âşık Çelebi, "İstanbul kazâsından mütakâ'id olan Hasan Çelebi merhûmdan mülâzım olup ana dâmâd oldu" (19) derken Riyâzî "Hâce Hayreddin'ün dâmâdı olup İstanbul'da mesned-nişîn-i kazâ olan Hasan Çelebi'nün mülâzımı ve dâmâdı olmağla kâm-revâ olmuştu" (20), demektedir. Riyâzî'nin bu ifâdelerinden Merdümî'nin iki defa evlenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

6. Memuriyetleri

Osmanlı eğitim sisteminde, medrese tahsilini bitirenler yedi yıllık mülâzımlık devresini ikmâlden sonra imtihâna girerler; başarılı olanlar müderris, başarılı olamayanlar ve başarılı olanlardan da isteyenler "kadî" olurdu (21). Merdümî mülâzımlık devresini başarıyla tamamladıktan sonra bir müddet müderrislik yapar daha sonra da "kadî"lik mesleğine girerek ölümüne kadar bu mesleği sürdürür. Konuyla ilgili olarak Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi Tezkireleri'nde verilen bilgiler şöyledir: "Evvelâ tadrîse sülûk idüp âhir kazâyâ rızâ virüp hâliyâ kazâ-yı Üsküb'e ber-murâd oldu" (22). "Kostantiniyye-i mahmiyede mutasarsıf-ı hizmet-i tadrîs-i fazl u 'irfânî olup ba'dehû kârbân-ı emel ü recâsı vâdi-i semt-i kazâyâ revân oldukda kuzât-ı kasabât içre hâ'iz-i kasabât-ı sebak olmağla 'unvân bulup bu zümre-i 'aliyye meyânında hayli nâm u nişân bulmuştu" (23).

7. Ölümü

Merdümî, 1563'de Üsküp kadılığı görevini sürdürürken vefât etmiştir.

(17) Âşık Çelebi : a.g.e., v. 151^a.

(18) Hasan Çelebi: a.g.e., c. 2, s. 890 - 891.

(19) Âşık Çelebi : a.g.e., v. 151^a.

(20) Riyâzî : a.g.e., v. 108^b.

(21) Bkz. M. Zeki Pakalın : Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. 2, İst. 1983, s. 612.

(22) Âşık Çelebi : a.g.e., v. 151^a.

(23) Hasan Çelebi : a.g.e., c. 2, s. 890 - 891.

Bu konuda bilgi veren tek kaynak "Riyâzu's-şu'arâ"dır : "Üsküb'de kadı ilken tokuzyüz yetmiş bir'de fevt olmuşdur. Cinânî demişdür. Târih : Çeşmüni yumdun cihândan Merdümü hayfâ vü âh" (24). 971/1563

چشمکی یومد ک جهاندن مرد می حیفاً و آه

B. ESERLERİ

Merdümü'nin, kaynaklarda belirtildiğine göre iki eseri vardır. Bunlar "Müretteb Divân" ve "Tuhfetü'l-İslâm"dır.

1 — Divân

Merdümü'nin "Divânı"ndan bahseden tek kaynak "Osmanlı Müellifleri"dir. Mehmet Tâhir bu konuda şöyle der : "Müretteb Divânı ile "Tuhfetü's-Selâm" ismini verdiği Âyât-ı Erba'în tercemeleri vardır" (25). Diğer kaynaklarda onun Divân'ı olup olmadığına dâir bir kayd yoktur. Ancak, kendisi "Tuhfetü'l-İslâm"da :

Nice şî'rün var ol da hüsniyyât
Kanı ya Tanrı'ya yarar kelimât (26)

dediğine göre onun din dışı konularda kaleme aldığı birçok şiiri olmalı. Şâirin bunları bir araya getirerek Divân tertib etmiş olması muhtemeldir. Fakat şimdiye kadar böyle bir esere tesâdüf edilememiştir.

2 — Tuhfetü'l-İslâm

a) Adı

Eserin adı "Tuhfetü'l-İslâm"dır. Şâir bunu şöyle ifâde ediyor :

Eyleyüp bu risâleyi itmâm
Kodum adını TUHFETÜ'L-İSLÂM
Ehl-i İslâm'a tuhfe-i cândur
Ba'is-i izdiyâd-ı imândur. (27)

Ancak, Mehmet Tahir, eserin adını "Tuhfetü's-Selâm" şeklinde kaydeder : "Tuhfetü's-Selâm" ismini verdiği Âyât-ı Erba'în tercemeleri vardır" (28). Dikkat edilirse burada sadece Kırk Âyet tercümesinden söz edilmekte ve Kırk Hâdis tercümesine temâs edilmemektedir. Bu durum, Abdüsselâm

(24) Riyâzi : a.g.e., v. 108^b.

(25) M. Tâhir : Osmanlı Müellifleri, c. 2, Matbaa-i Âmire, İst. 1333, s. 412.

(26) Merdümü : a.g.e., v. 9^b.

(27) A.g.e., v. 13^a.

(28) Mehmet Tahir : a.g.e., c. 2, s. 413.

Çelebi'nin önce iki ayrı risâle ["**Tuhfetü'l-İslâm**" (Kırk Hadîs Tercümesi) ve "**Tuhfetü's-Selâm**" (Kırk Âyet Tercümesi)] kaleme almış olduğunu bilâhare de bunları "**Tuhfetü'l-İslâm**" adıyla birleştirmiş olabileceği ihtimâli ni hatıra getirmektedir. Merdümî'nin Kırk Hadîs Tercümesine "**Tuhfetü'l-İslâm**" adıyla müstakil olarak da rastlanılması (29) bu ihtimâli kuvvetlendirmektedir.

b) Muhtevâsı

"**Tuhfetü'l-İslâm**" 513 beyitten müteşekkil küçük bir risâledir. Aruzun "**fe'ilâtün/mefâ'ilen/fe'ilün**" kalıbıyla (tarihler hariç) kaleme alınmıştır. Şâir, "**besmele**", "**hamdele**", "**salvele**", "**medh-i âl u ashâb**", "**medh-i pâdişâh**", "**münâcât**", "**sebeb-i te'lif**", "**münâcât**" ve "**şurû' ilâ'l-maksûd**"dan sonra kırk âyet ve kırk hadîsi birer kit'a ile tercüme etmiştir. Merdümî, bu tercümelerden sonra 13 beyitlik duâyı müteâkip sözü tekrar pâdişâha getirerek "**Tuhfetü'l-İslâm**"ı bir kıta ile bitirir.

Merdümî'nin tercüme ettiği âyet ve hadîslerin daha çok didaktik mâhiyette olduğunu görüyoruz. Tercümelerde sâde bir üslûp kullanan şâir, sanat yapmaktan çok anlaşılır olmak yolundadır. Zâten mâlum olduğu üzere bu tip eserlerde sanat endişesinden çok, İslâmî hükümlerin halka ulaştırılması esastır.

Bu arada Merdümî'nin, tercümelerde zaman zaman âyet ve hadis metinlerinin bir kısmını veya yerine göre tamâmını dördüncü mısraya aynen almış olduğu görülmektedir :

الذین آمنوا وعملوا الصالحات طوبى لهم و حسن مآب

'Amel-i salih işleyen mü'min
N'ola mahşerde olsa ehl-i sevâb
Anlaruncün Hudâ kelâmında

Didi : طوبى لهم و حسن مآب (30)

فاتقوا الله يا اولى الالباب

'Âkıl isen ko meyl-i dünyâyı
Dâyim olsun dilünde havf-ı 'azâb
Didi Kur'ân'da çün Hudâ-yı kerîm

فاتقوا الله يا اولى الالباب (31)

(29) Bkz. Topkapı Sarayı Müzeyi Ktp. Bağdat Köşkü Kitaplığı No: 1778 v. 55^b - 61^a.

(30) Merdümî: a.g.e., v. 17^b.

(31) A.g.e., v. 20^b.

اکثروا ذکرہا زم اللذات

Ölüm acısını çok an ey dil
Lezzet-i 'ömre yok durur çü sebât
Ki buyurdu Rasûl-i şîrîn-gûy

اکثروا ذکرہا زم اللذات (32)

يخرج من الدنيا عطشان الا من قال لا اله الا الله

Teşne-leb gitme bezm-i dünyâdan
Câm-ı tevhîdi nûş kıl her gâh
Destine sundı sâkî-i vahdet

Sâgar-ı لا اله الا الله (33)

c) Yazılış Sebebi

Merdümüî, "Tuḥfetü'l-İslâm"ın yazılış sebebini 128 beyit tutarındaki "sebeb-i te'lif" kısmında uzun uzadıya anlatır. Şâir bu bölümde "yaşının kırkı geçtiğini, saçının sakalının yarı yarıya ağardığını fakat hâlâ gâh mad-dî güzellikleri sembolize eden ârız, kâkül hat leb, kad vs. ile meşgûl gâh makam mevki hırsı ile sermest ü mâlûl olduğunu ve âhirette kendine fayda sağlayacak bir eseri olmadığını şöyle ifâde ediyor :

Ey dirigâ bu fânî dünyâda
Bir eser komadum ben üftâde

Eseri olmayan kimesne dilâ
Şecer-i bi-semer durur gûyâ

Komayan bâg-ı dehr içinde eser
Kendü gidüp yirinde yıller eser

Sin dahı elrba 'îne irmiş durur
Saç sakal nısfa dek ağarmışdur

Nice şî'rün var ol da hüsniyyat
Kanı ya Tanrı'ya yarar kelimât

Nice bir vâsf-ı 'ârız u hat-ı yâr
Ola her dem dilünde leyl ü nehâr

Nice bir fikr-i kâkül-i hûbân
Olısar gerdende bâr-ı girân

(32) A.g.e., v. 22^b.

(33) A.g.e., v. 27^a.

Seni fikr-i leb ü hat-ı cânân
Gâh ser-mest ider gehî hayrân
Gâh fikr-i kazâ vü geh tedrîs
Ola dâyim dilünde yâr u enîs
Nice bir fikr-i mansıb u gam-ı câh
An o vakti ki menzilün ola çâh
Nice bir başda bunca gavgâlar
Nice bir dilde bunca sevdâlar
Cân u dildendür bu denlü emel
Turur iken kafada peyki ecel
Seni lâyük mıdur ki ey dil ü cân
Aldaya bu muzahrafât-ı cihân (34)

Şâir bu ruh hâli içinde gözyaşı dökerken olduğu yerde uyuyup kalır.
Ve rüyasında bir pîr ona bazı nasîhatlerde bulunur :

Düşde dördüm ki nâgehân bir pîr
Ruh-ı pür-nûrı hemçû mihr-i münîr
.....

Gelüben yanuma terahhum idüp
Bana lütf eyleyüp tekellüm idüp

Didi ey rahmet-i Hak'a muhtâc
Hâb-ı gafletden uyanup gözün aç

Bulayın dir isen necâh u felâh
Olgör âlem içre ehl-i salâh

Mâni' olmaz kişiye mansıb u câh
Olicak cân u dilde havf-ı ilâh

Zarar itmez kazâ ile tedrîs
Olmasa kalbün içre ger telbîs

Mansıb u câhdan kişiye ne bâk
Olisa kalbi anun riyâdan pâk

Şi'r virseydi şâ'ire ger şeyn
Men' iderdi anı şeh-i sakaleyn

Hicv kıldukca kâfiri Hassân
Ahmed olurdu hurrem ü handân

(34) A.g.e., v. 9^a - 9^b.

Bâ-husûsâ ki ola hamd-i Hudâ
Yahud evsâf-ı server-i bülegâ

'Ulemâ ile kıl müsâhabeti
Sülehâ ile it münâsebeti

Ehl-i 'ilmün salâh zînetidür
Bâ'is-i devlet ü sa'âdetidür

Eyle dâ'im tilâvet-i Kur'ân
Kıl hadîs-i Rasûl'i vird-i zebân

Her kimün kim işi tilâvetdür
Dü-cihânda karîni 'izzetdür

Kim ki kılsa hadîsi vird-i zebân
Olur anun makâmı bâg-ı cinân

Ne sa'âdet durur kişi her gâh

Diye : (*) قال رسول الله قال الله

'Âşık isen nasihatım gûş it
Uşbu sevdâları ferâmûş it (35)

Merdümî, uykudan uandıktan sonra mezkûr pîrin nasîhati doğrultusunda Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerle meşğûl olmağa başladığını ve bu meşğale çerçevesinde kırk Âyet ve kırk Hadîs seçerek ikişer beyitle tercüme ettiğini şu beyitlerle ifâde diyor :

Hâbdan subh-dem çün uyandım
Nâr-ı şevk ile tutuşup yandım

Pend-i pîri tutup hemân ey dil
Oldum anun sözi ile 'âmil

Gâh kelâm-ı belîg-i Kur'an'ı
Gâh hadîs-i resûl-i Yezdan'ı

Cân u dilden tilâvet eyleridüm
Gice gündüz kırâ'at eyleridüm

.....
Gördi bu Merdümî-i âvâre
Bu kaîlül'l-bidâ'a bî-çâre

(*) Allâh buyurdu, Peygamber buyurdu.

(35) A.g.e., v. 10^a - 10^b.

Nâzm-ı Kur'ân'ı şerhe tâkat yok
Ma'nâsını beyâna kudret yok
Ben kimem kim ana virem ma'nâ
Ya diyem kim budur ana fehvâ
Andan Âyet-i erba'in çıkarup
Bahrdan kırk dür-i semîn çıkarup
Evvel Âyâtı eyleyüp tertib
Zer-i sıdk ile eyledüm tezhîb
Yazdum altında bir nice kıt'a
İkişer beytlü birer kıt'a
Rişt-e-i nazma nazm idüp anı
Andan itdüm kılâde-i cânı
Yazdum Âyetleri teberrük için
Didügüm sözlere temessük için
Ki görenler anı nasihat ala
Nazar idenler ana 'ibret ala
Anı itmâm idüp bi-hamdî'llâh
Geidi ol demde hâtıra nâ-gâh
Ki yazdum bir nice Hadis-i şerîf
Terceme idüp anı hûb u latîf
Ki buyurmuş durur Rasûl-i İlâh
Pişvâ-yı rusûl habîb-i İlâh

من حفظ على امتي أربعين حديثاً من أمر دينها بعثه
الله من زمرة الفقهاء والعلماء

"Ümmetüm üzre dîni emrinde
Kim ki hıfz itse kırk hadis eger
'Ulamâdan olup kıyâmetde
Fukuhâ zümresiyle haşr olalar."

Bu hadisi dilâ çü gûş itdüm
Cân u dilden hurûş u cûş itdüm
Kırk ehâdis-i Mustafâ buldum
Kelimât-ı ferah-fezâ buldum
İkişer beyt ile virüp ma'nâ
Kıldum anı bu vech ile imlâ (36)

(36) A.g.e., v. 10^b - 11^b.

Bu iktibâslardan da anlaşılacağı üzere **“Tuhfetü'l-İslâm”**ın yazılış sebebi ikidir. Bunlardan birincisi şâirin âhirette kendisine yarar sağlayacak bir esere sâhip olma arzusudur. İkincisi ise Hz. Peygamber'in **“Kim ümmetim için din işlerine dâir kırk hadîs ezberlese, Allâh onu fakîhler ve âlimler topluluğu içinde diriltir.”** şeklindeki müjdesine nâil olabilme ümididir.

d) Yazılış Yeri ve Tarihi

“Tuhfetü'l-İslâm” Üsküp'te yazılmıştır. Gerçi bu konuda açık bir ifade yoktur. Ancak, Merdümî'nin 971/1563'te Üsküp kadısı iken öldüğü ve eserin de aşağıda belirtileceği üzere aynı yıl kaleme alındığı bilindiğine göre **“Tuhfetü'l-İslâm”**ın Üsküp'te yazılmış olduğunu söylemek yanlış olmasa gerek.

Merdümî Abdüsselâm Çelebi, eserini 971/1563'te yazmıştır. Şâir bunu kırk âyet ve kırk hadîs tercümelerinin sonunda birer tarih kitasıyla ayrı ayrı belirtmektedir :

Cünkü bu âyetleri tahrîr idüp
Eyledüm lütf-ı İlâh'a i'tisâm
Göriccek anun tamâm oldugını
Didi hâtif oldı çihl âyet tamâm.

(37) دیدی هاتفا اولدی چهل آیت تمام 971/1563

Riyâzat çeküben bi-'avn-i İlâhî
Tamâm eyledüm ben çü bu erba'ini
N'ola ana târîh olursa cihânda
Rasûl-i İlâh'un hadîs-i güzîni.

(38) رسول الهك حديث كزینی 971/1563

e) Kime Sunulduğu

Merdümî, eserini devrin padişahı Kânûnî Sultan Süleymân'a armağan etmiştir. Şâir bunu sebep-i telif bölümünde şöyle anlatır :

Tuhfe virdüm anı hakîrâne
Hazret-i Pâdişâh-ı devrâna

.....

Server-i din penâh-ı şâhân-şâh
Pâdişâh-ı cihân Süleymân Şâh

(37) A.g.e., v. 21^b.

(38) A.g.e., v. 27^b.

İns ü cindür 'abîd-i ihsânı
'Âlemün ol durur Süleymân'ı

Umaram kim o ma'delet kânı
Kıla makbûl lütf idüp anı

Varıcak ol şehün huzûrına
Lütf idüp bakmaya kusûrına

Yüzime urup itmeye tahkîr
Kim olur tuhfetü'l-hakîr hakîr

.....

Sen Süleymân-ı dehr ben mûram
Uşbu ma'nâya hayli mesrûram. (39)

Merdümî, eserinin sonunda "Tuhfetü'l-İslâm"ı Kânûnî'ye armağan ettiğini bir kıta ile tekrar vurgular :

Tuhfe viridi bu nazm-ı dür-bârı
MIRDÜMÎ hıdmete hakîrâne
Mûrdur kim getürdi ricl-i cerâd
Der-geh-i Hazret-i Süleymân'a. (40)

f) İstinsâh Yeri ve Tarihi

"Tuhfetü'l-İslâm" 982/1574'te Maraş'ın doğusunda yer alan Honbur kalesinde istinsah edilmiştir. Müstensih belli değildir. Bu konuya dâir eserin sonundaki kayıt şöyledir: "Tahrîren fi-şehr-i zî'l-ka'de 982 fi-belde-i Mar'aş-ı şems ve fi-burc-ı Honbur." (41).

g) Nüshaları

"Tuhfetü'l-İslâm", bu günkü bilgilerimize göre tek nüsha olup, Millet Ktp. Manzum Eserler Bim. No: 808'de kayıtlıdır. Yakın tarihe kadar bu eser araştırmacıların meçhulü idi. "Kırk Hadis" konusunda bir kitap neşreden Prof. Dr. Abdülkadir Karahan "Tuhfetü'l-İslâm" hakkında şunları söyler: "Merdümî'nin Tuhfetü'l-İslâm"ı. Bu eser hakkında bilgimiz Âlî'nin Kühü'l-ahbâr'ında rastladığımız bir kayıttan ibâret olduğundan, kendiliğimize bir şey katmadan, yalnız onun bu husustaki cümlesini buraya almakla iktifâ edeceğiz :

(39) A.g.e., v. 13^a - 14^a.

(40) A.g.e., v. 28^a.

(41) A.g.e., v. 28^a.

"Merdümü kırk âyet ve kırk hadîs tertîb idüp ikişer beyitle tercümesini yazdı ve nâminı Tuhfetü'l-İslâm kodı." Bu kayıttan risâlenin manzum olduğu anlaşılıyorsa da vezni, hadislerin mâhiyeti tamamile meçhuldür. Sonra Tuhfetü'l-İslâm'da kırk hadîs ayrı, kırk âyet ayrı olarak mı nazme çekilmiştir? Yoksa hadislerin medlûlünü takviye için, âyetler bu arada mı tercüme edilmiştir? Bu da açık olarak anlaşılıyor. Ancak 40 hadîs ve 40 âyetin ayrı ayrı tercüme edildikten sonra her ikisinin birleştirilip bir isimle adlandırılmış olması ihtimâli, bu ifâde tarzına göre, akla daha yakın gözükmetedir (42).

Maalesef, 1990'da yeni baskısı yapılan bu eserde aynı ifâdeler tekrar yer almıştır (43).

"Tuhfetü'l-İslâm" üzerine yaptığımız araştırmalar esnâsında Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Bağdat Köşkü Kitaplığı 1778 numaralı mecmuanın 55^b - 61^a varakları arasında "Tuhfetü'l-İslâm"ın sadece 40 hadîs tercümesinin yer aldığı bir nüshaya rastladık. Eserin adı "Hâzâ Risâle-i Tuhfetü'l-İslâm" şeklinde verildikten sonra « من حفظ على امتي » hadîsi, nazmen tercümesi, Merdümü'den önce kırk hadîs tercüme eden zevât (*) ve eserin adı zikredilerek;

**Tuhfe virdüm anı hakîr-âne
Pâdişâh-ı cihân Süleymân'a**

beytini müteâkip hadîs tercümelerine geçilir. Risâlede 37 hadîs tercümesi yer almaktadır. Hazırladığımız metne göre 3, 5 ve 7. hadîsler atlanmıştır. Eser;

**"Ne kadar kim kocasa bir âdem
İki nesne olurmuş anda cüvân
Gelmeyüp kendüye kanâ'at hiç
'Ömr ü mâla harîs olur her dem."**

dörtlüğü ile sona ermektedir.

Ayrıca, A. Sırrı Levend, bir makalesinde kırk hadîs tercümelerini sıralarken "Merdümü, Tuhfetü'l-İslâm (Hadîs-i Erba'in Çevirisi). Bendeki yazmalar arasında (mecmua içinde)." (44) diyorsa da bunu görme imkânımız olmadı.

(42) Dr. Abdulkadir Karahan : İslâm - Türk Edebiyatında Kırk Hadîs Toplama, Tercüme ve Şerhleri, İbrahim Horoz Basımevi, İst. 1954, s. 172.

(43) A.g.e., 2. Baskı, Diyânet İşl. Bşk. Yayınları Ank. 1990, s. 180.

(*) Bu kısım, üzerinde çalıştığımız nüshanın 246 - 269. beyitlerinin hemen hemen aynıdır.

(44) A. Sırrı Levend : "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", Türk Dili Araştırmaları Yılığı BELLETEN, Sayı: 371, Ankara Üniv. Basımevi 1972, s. 53.

Bursalı Mehmet Tahir'in bahsettiği bir başka "Tuhfetü'l-İslâm" nüshası daha vardır ki bu gün için meçhûlümüzdür. Mehmet Tahir daha önce de belirtildiği üzere eserin adını "Tuhfetü's-Selâm" olarak kaydeder ve örnek olarak da şu beyitleri alır :

Besmele çünkü ism-i a'zamdur
Lâ-cerem hırz-ı cân-ı âdemdür

Besmele kim tılsım-ı sübhândur
Gerden-i küfre tığ-ı berrândur

Besmele oldı âyet-i Kur'ân
Gitmesün dilden eyle vird-i zebân

Besmele olsa ibtidâ-i sühan
Hayr olur âhir intihâ-i sühan

Besmeleyle olur söze bünyâd
Besmeledür iden sözi âbâd. (45)

Üzerinde çalıştığımız nüshadakilerle bu beyitler karşılaştırıldığında bazı taktim - tehirlerin olduğu; ayrıca ikinci beytin de bizde olmadığı görülür. Bu değişikliklerden, M. Tahir'in sözünü ettiği nüshanın farklı bir nüsha olduğu anlaşılmaktadır.

h) Eser Üzerine Yapılan Tanıtmalar

"Tuhfetü'l-İslâm"da dâir kaynaklarda bazı tanıtmalar vardır. Onları da buraya almayı uygun gördük. Bu konuda Âşık Çelebi şöyle der: "Tuhfetü'l-İslâm-nâm bir manzûm risâle tertîb idüp kırk âyet ve kırk hadîs-i pür-hidâyet irâd idüp ma'nâların ikişer Türkî beytle terceme itmişlerdür. Hak-kâ ki teferrüd itmişlerdür.

فاما اليتيم فلا تقهر واما السائل فلا تنهر

Mâl-ı eytâm zehr-i kâtildür
Yiyüp anı yetime kahr itme
Eşk-i sâ'il esâs-ı 'ömri yıkar
Sakin anı kapunda nehr itme." (46)

Tuhfetü'l-İslâm hakkında Âlî'nin ifâdeleri ise şöyledir: "İntihâ-yı 'öm-ründe Üsküp kazâsına vâsıl oldı. Kırk âyet ve kırk hadîs tertîb idüp ikişer

(45) Mehmet Tahir : a.g.e., c. 2, s. 413.

(46) Âşık Çelebi : a.g.e., v. 151^b.

beytle tercemesini yazdı. Ve nâmını "Tuhfetü'l-İslâm" kodı. Bu ebyât ol
eserindedür. Hakkâ ki bu husûsda teferrüd itmişdür.

فاما اليتيم فلا تقهر واما السائل فلا تنهر

Mâl-ı eytâm zehr-i kâtildür
Yiyüp anı yetime kahr itme
Eşk-i sâ'il esâs-ı 'ömri yıkar
Sakin anı kapunda nehr itme." (47)

"Tuhfetü'l-İslâm" için Kâtip Çelebi de şunları söyler :

تحفة الاسلام: تركى منظوم لمراد بن بن على من شعراء الروم مات فى سنة ١٧١ جمع فيه اربعين آية
و اربعين حديثا و جعلها قطعة قطعة كهذه القطعة فى قوله تعالى فاما اليتيم فلا تقهر واما السائل فلا تنهر

Mâl-ı eytâm zehr-i kâtildür
Yiyüp anı yetime kahr itme
Eşk-i sâ'il esâs-ı 'ömri yıkar
Sakin anı kapunda nehr itme. (48)

"Tuhfetü'l-İslâm"a dâir yapılan bu tanıtımlar ve özellikle verilen ör-
neğin aynı oluşu kaynakların bu bilgileri birbirlerinden aktarmış oldukla-
rı intibahını veriyor.

C. ŞAHSİYETİ

1. Şâirliği

Dîvânı elimizde olmadığı için Merdümü'nin şâirliği hakkında geniş bil-
gi verme imkânımız yoktur. Ancak, tezkirelerde onun şâirliğine dâir söy-
lenenler, şiirlerinden verilen örnekler ve "Tuhfetü'l-İslâm"'dan hareket
ederek kısa da olsa bir değerlendirme yapmak istiyoruz.

Tezkirecilerimiz, Lâtîfi ve Hasan Çelebi dışında Merdümü'nin şâirliği-
ne temas etmemişlerdir. Bu konuda Lâtîfi: "Hoş-tab', kâbil-i şân civândur.
Lütf-ı şî'ri ve letâfet-i şânı memdûh-ı ehl-i 'irfândur." (49) der. Hasan Çe-
lebi'nin ifâdeleri ise şöyledir: "Letâfet-i me'lûfı şikâr ve ledâli-i âb-dâr-ı
fikret ü enzârını nisâr u îsâr itmekle sehî-kaddân-ı belâgat u fasâhatı der -
kenâr iden nâzımân-ı letâfet-şî'ârdandır." (50).

(47) Âli : a.g.e., v. 216^a.

(48) Kâtip Çelebi : Keşfü'z-zunûn (Kilisli Rifat ve Şerafeddin Yalçkaya neşri)
c. 1, İst. 1971, s. 362.

(49) Lâtîfi : a.g.e., s. 308.

(50) Hasan Çelebi : a.g.e., c. 2, s. 891.

Merdümi'nin, kaynaklarda zikredilen örnek şiirleri şunlardır :

Yogıdı âlemde dermân dilde derdün var iken
'Aşkunun dâru's-şifâsında gönül bîmâr iken

Âf-tâb-ı 'âlem-ârâ togmamışdı ey perî
Hâne-i dil mihr-i ruhsârunla pür-envâr iken

Hâb-ı gafletden uyanmamışdı çeşm-i kâ'inât
Dâg-ı aşkunda gözüm nergis-sıfat bîdâr iken

Dahı sûret bulmamışdı deyr-i 'âlem ey perî
Rişte-i zülfün miyân-ı 'âşika zünnâr iken

Urmamışdı dahı cellâd-ı kazâ Mansûr'a el
Dâr-ı 'aşkunda nigârâ Merdümü ber-dâr iken (51)

— + — — / — + — — / — + — — / — + —

Şehâ ya tâk-ı Kisrâ'dan nişândur ol iki ebrû
Yahud divâr-ı hüsne nerdübândur ol iki ebrû

Bana dest-i kazâ ile atılmış tîrdür gamzen
Çekilmiş dest-i kudretle kemândur ol iki ebrû

Şehâ hıfz itmege gencîne-i hüsnün tılısm ile
Kurulmuş iki tîg-ı cân-sitândur ol iki ebrû

Biri birine baş ursa 'aceb mi küştigîr-âsâ
Melâhat arsasında pehlevândur ol iki ebrû

Nola ser-defter-i hûbân yazılsa Merdümü ol şeh
Berât-ı hüsnüne anun nişândur ol iki ebrû (52)

+ — — — / + — — — / + — — — / + — — —

Başta çıkmaz kâr-ı âşık geçmeyince başdan
Geçmeyenler başdan âşık mıdır çak başdan (53)

— + — — / — + — — / — + — — / — + —

Destine almış o şeh zülf-i perîşânın tutar
Hüsn topın urmaga gûyâ ki çevgânın tutar

(51) A.g.e., c. 2, s. 891.

(52) A.g.e., c. 2, s. 891 - 892 (Gazelin son beyti Âşık Çelebi Tezkiresi'nden alınmıştır.)

(53) A.g.e., c. 2, s. 892.

Hûn-i çeşmüm mahv olur görsem gubâr-ı hattını
Zahmumun san ol tabîb isrârla kanın tutar

Merdümî'nün cân-ı şîrinindeki zahmın görüp
Ol perî dendân ile la'l-i Bedehşân'ın tutar. (54)

— + — — / — + — — / — + — — / — + —

Ârızunda benlerün od üzre san anber yakar
Kâkülün gûya ki Hindû beçcedür micmer yakar

Germ olup şem'-i ruhun şavkına sâki Merdümî
Her gice pervâne-veş bezmünde bâl ü per yakar. (55)

— + — — / — + — — / — + — — / — + —

Elinde gonce-i zanbak alup bir şem'-i kâfûri
Seni bâga o kor kim var arûs-ı goncenün sûrı. (56)

+ — — — / + — — — / + — — — / + — — —

Gördi ey kaşı kemân gamzene her dem söz atar
Tîr-ger-i tîrûn anuncün yüzine egri bakar. (57)

+ + — — / + + — — / + + — — / + + —

Gel ey gonce ele câm al çü lâle bûstân içre
Benefşe içelüm zerrin kadehle gül-sitân içre. (58)

+ — — — / + — — — / + — — — / + — — —

Yukarıdaki örnekler ve "Tuhfetü'l-İslâm" incelendiğinde görüleceği üzere Merdümî arûz veznini başarılı bir şekilde kullanmaktadır. Zaman zaman görülen imâleler, büyük dîvân şâirlerinde de gördüğümüz kusurlardır. Bir Âyet yahut Hadîs tercümesini dört mısraa sığdırabilmenin güçlüğü dikkate alınırsa şâirin arûzu kullanmaktaki mahâreti daha iyi anlaşılacaktır.

Merdümî, kâfiye ve redif konusunda da başarılıdır. O, şiirlerinde daha çok tam ve zengin kâfiyeye yer vermiştir. Ayrıca, Merdümî'nin gerek örnek şiirlerinde ve gerekse "Tuhfetü'l-İslâm"da sade ve anlaşılır bir dil kullandığı görülmektedir.

(54) Âşık Çelebi : a.g.e., v. 151^b.

(55) A.g.e., v. 151^a.

(56) A.g.e., v. 151^b.

(57) Lâtîfi : a.g.e., s. 308.

(58) A.g.e., s. 308.

2. Mûsikîşinâslığı

Âşık Çelebi ve Âlî; Merdümî'nin mûsikîşinâslığından da bahsetmektedirler: "Sâza dem-sâz idi. Nevâht itdüğü tanbûrı Zühre işitse üdin oda yakardı. Felek raksa girüp mihr ü mehden keflerin biri birine kakardı." (59) "Ele tanbûr aldıkda nevâhtından Zühre sâzın yire çalmag isterdi. Naga-mâta koyuldukda Ebû Nasr-ı Faryâbi âlem-i rûhâniden ahsente sadâlarını mekerrer iderdi." (60) Diğer kaynaklarda bu konu ile ilgili başka bilgiye rastlayamadık.

3. Fizikî Görünümü

Merdümî, fizikî görünümü hakkında bize bilgi ulaşan nâdir şâirlerden biridir. "Merdümî Çelebi bir mertebe hûb idi ki merdüm gözinden kiskanup ve mahbûbu'l-kulûblığına imrenürdi." (61) "Merdümî, zamânında bir hüsn-dâr civân idi ki göz merdümü gibi her lahza manzûr-ı a'yân idi." (62) Daha önce Merdümî'nin güzel ahlâk sahibi bir zât olduğu belirtilmişti. Yukarıdaki bilgilerden onun sûreten de güzel olduğu anlaşılmaktadır...

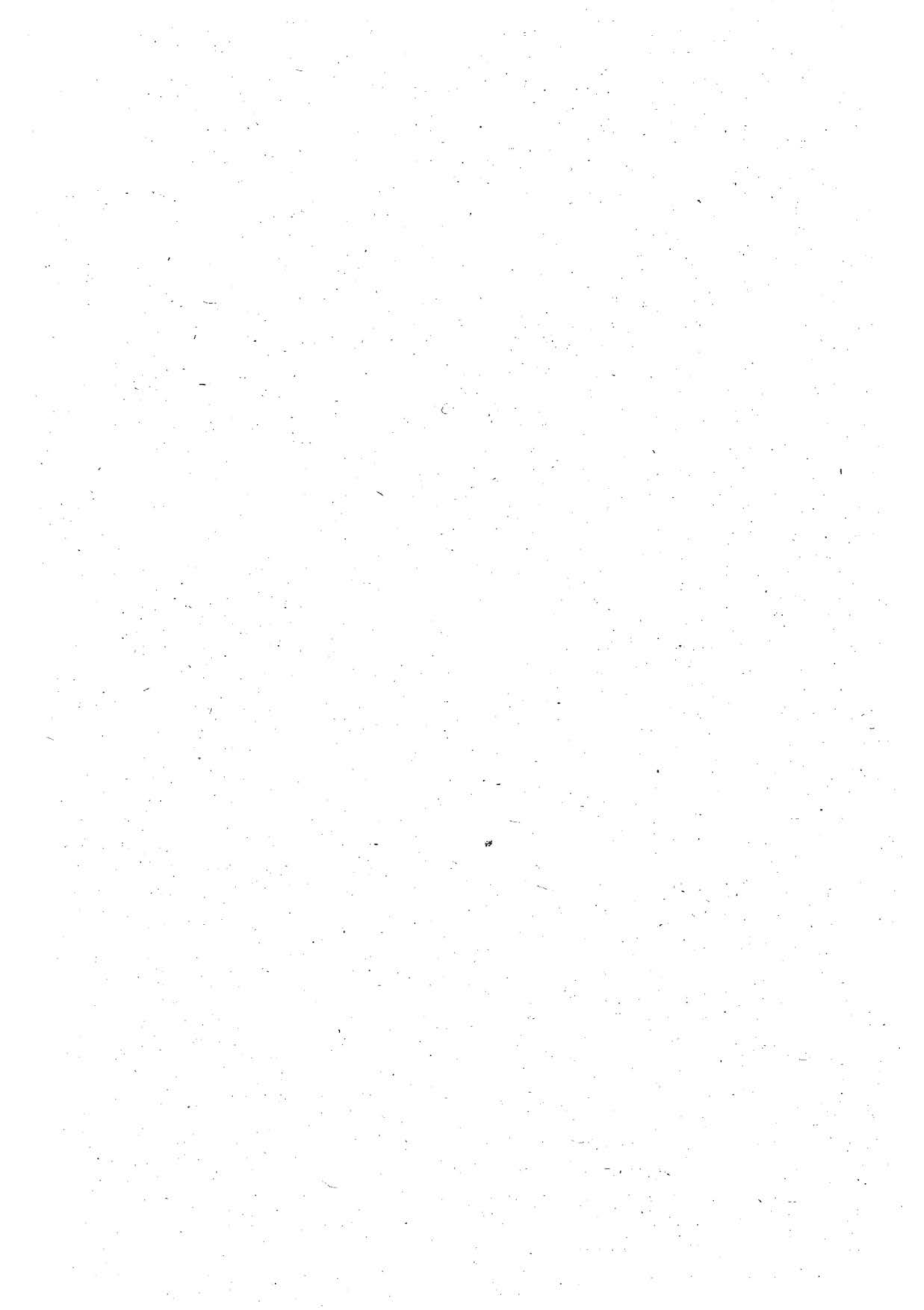
Şimdi çalışmamızın konusunu teşkil eden "Tuhfetü'l-İslâm"ın metnini sunuyoruz...

(59) Âşık Çelebi : a.g.e., v. 151^a.

(60) Âlî : a.g.e., v. 216^a.

(61) Âşık Çelebi : a.g.e., v. 151^a.

(62) Âlî : a.g.e., v. 216^a.

METİN

TUHFETÜ'L - İSLÂM (*)

1^b

- 1 Besmele çünkü ism-i a'zamdur
Lâ-cerem hırz-ı cân-ı âdemdür
Besmeleyle olur söze bünyâd
Besmeledür iden sözi âbâd
Besmele olsa ibtidâ-i sühan
Hayr olur âhir intihâ-i sühan
Besmele oldı âyet-i Kur'ân
Gitmesün dilden eyle vird-i zebân
5 Besmeledür dilâ ser-i Kur'ân
Nice ser belki efser-i Kur'ân
Söze anunla ibtidâ idelüm
Râh-ı Hakk'a refik ile gidelüm
Lafzatu'llâh kim oldur ism-i zât
Oldı müstecmî'-i cemî'-i sıfât
Bâ-husûsâ rahîm ile rahmân
Eşref-i vâsf-ı İzid-i Yezdân
Dü-cihân içre kulîlarına İlâh
Eyledüğine rahmet iki güvân

FÎ - HAMDÎ'LLÂHİ TEBÂREKE VE TA'ÂLÂ

2^a

- 10 Hamd ol Allâh'a kim alim oldur
Mün'im ü muhsin ü kerim oldur
Oldur icâd iden bu nüh-felegi
Halk iden ins ü cin ile meleği
Bu cihân kim makar durur halka
Oldı kürsî yanında bir halka

(*) Vezni : + + — — / + — + — / + + —

Kürsi bunca 'ulüvv ile ammâ
Arş yanında halkadur gûyâ
Cümle eşyâya ol durur hâlık
Cümle ahyâya ol durur râzık

15 Âteş ü âb u hâk ile bâdî
Ya'ni kim uşbu çâr-ezdâdî

Yirlü yirinde eyleyüp tertib
Kıldı cismini âdemün terkib

Yed-i kudretle ol hakîm ü kadîr
Tinet-i Âdem'i idüp tahmîr

Terbiye kıldı erba'in sabâh
N'ola Âdem bulursa fevz ü felâh

(*) و خمرت طينت آدم بيدي اربعين صباحا

İtdi rûhından ana nefh-ı rûh
Çok mıdur Âdem'e bu denlü fütûh

(**) فاذا سويته و نفخت فيه من روحي

2^b 20 Anı tekrîm idüp Hudâ-yı vedûd
Kıldı cümle meleklere mescûd

(***) واذ قلنا للملائكة اسجدوا لادم فسجدوا

Kıldı arza halife anı Hudâ

Didi şânında (****) علم الاسماء

(*****) انى جاعل فى الارض خليفة

(*****) و علم آدم الاسماء كلها

Götürüp gerdeninde cümle melek
İtdürürlerdi ana seyr-i felek

(*) Âdem'in hamurunu kendi elimle kırk sabah yoğurdum. (Hadîs-i Kutsî)

(**) Ben, onun yaratılışını tamamladığım ve ona rûh verdiğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın. (Hicr sûresi (15) Âyet: 29).

(***) Onu hatırla ki, melekler: "Âdem'e (hürmet olarak) secde edin" demiş-tik de bütün melekler secde etmişlerdi. (Bakara sûresi (2) Âyet: 34).

(****) İsimleri öğretti.

(*****) (Ey Habibim), o vakti hatırla ki, Rabbin melekler: "Ben yer yüzünde (hükümlerimi yerine getirerek) bir halife (bir insan) yaratacağım" demişti. (Bakara sûresi (2) Âyet: 30).

(*****) Allâh Hz. Âdem âleyhisselâma bütün isimleri öğretti. (Bakara sûresi (2) Âyet: 31).

Seyr idüp 'âlemi emîrâne
 Yüzi benzerdi mihr-i rahşâna
 Başınun tâcı efser-i devlet
 Pûşîş-i cismi câme-i kurbet
 25 Nûr-ı pâk-i Rasûl-i her dü-cihân
 Cebhesi üzre gün gibi rahşân
 Ehl-i cennetle içmede yemede
 Hazret-i Hak ile mükâlemede
 Göricek Âdem'ün bu 'izzetini
 Hak ta'âlâ katında rif'atini
 Cân ü diiden hased idüp iblîs
 Ana kasd itdi itmege telbîs
 Eyleyüp nice hîle vü tezvîr
 'Âkîbet eyledi bunu tedbîr
 3^a Âdem'e kıldı nush ile pendî
 30 Geçdi bu yüzden ana pâ-bendi
 Nâsıham diyü itdi Hakk'a kâsem
 İ'timâd itdi kizbine Âdem.

(*) وقاسمهما انى لكما لمن الناصحين

Nehy-i (**) « لا تقربا » dan itdi gafûl

Mütehayır durur bu yırde 'ukûl

(***) لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظالمين

Dâma tutıldı göricek dâne
 Aldanup bend-i pend-i şeytâna
 Dâne-i huldı çün yidi Âdem
 Hulleler gıtdi arkasından o dem

(****) فلما ذاقا الشجرة بدت لهما سواتهما

(*) Bir de onlara: "Muhakkak ki ben sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim" diye yemin etti. (Âraf sûresi (7) Âyet: 21).

(**) (Şu ağaca) yaklaşmayın. (Âraf sûresi (7) Âyet: 22).

(***) Ve biz demiştik ki: "Ey Âdem, sen eşinle cennette sâkin ol. Onun nimetlerinden ikiniz de bol bol yeyin, fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa (nefislerine) zulmedenlerden olursunuz." (Âraf sûresi (7) Âyet: 22).

(****) Ağacın meyvesini tattıkları zaman, ayıp yerleri kendilerine açılıverdi. (Âraf sûresi (7) Âyet: 22).

35 Giyer iken tenine hulle-i ter
Oldı anun libâsı berg-i şecer
Urınurken başına zerrin tâc
Oldı bir berg-i terreye muhtâc

(*) وطفقا يخصفان عليهما من ورق الجنة

3^b Kanı ol izzet ü sa'âdetler
Kanı ol hurmet ü ri'âyetler
Cümleten gitdi hep hebâ oldı
Bir 'aceb derde mübtelâ oldı
Göricek Âdem olduğın 'uryân
Didi kendüye eyleyüp efgân
40 Kimseden bilmezem bu zilleti ben
Bana kendümden oldı kendümden
Ayırup anı Hak bu rif'atden
Yire indürdi bâg-ı cennetden

(**) قال اهبطا منها جميعا

45 Çünkü bir ma'siyetle anı Kadir
Eyledi çak bu mertebe tahkîr
Bu kadar ma'siyetler ile 'aceb
N'ola mahşerde hâlümüz yâ Rab
Bâreke'llâh zehî bedî'-i kadîm
Âdem'i kıldı ahsen-i takvîm
İtdi Âdem'le 'âlemi teşrif
Kıldı 'ilmiyle Âdem'i teşrif
Âdem'ün zübdesi durur 'ulemâ
Vâris-i enbiyâ olursa n'ola
Bâ-husûsâ ki ümmet-i Ahmed
'İlm ile buldı devlet-i sermed
Kim anun ümmetindeki ulemâ
Gelmedi bir zamânda aslâ
Bunlara virilen fasâhatlar
Bu faziletle bu belâgatlar

(*) Onlar da hemen cennet yapraklarından üst üste koymakla örtünmeye başladılar. (Âraf sûresi (7) Âyet: 22).

(**) Allâh söyle buyurdu: "Birbirinize (dünyada nesliniz) düşman olmak üzere hepimiz oradan (cennetten) ininiz. (Tâhâ sûresi (20) Âyet: 123)."

- 50 Olmadı gayr ümmete lâyıķ
Bunları kıldı cümleden fâyıķ
Bunlaruñün didi Rasûl-i Celil
4^a Oldı çün enbiyâ-yı İsrâ'il
(*) علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل
(**) حی و قیوم ولا یزال الله
عزت اسماءه تعالی الله
- İdüp irsâl nazm-ı Kur'ân'ı
Mu'cize kıldı Ahmed'e anı
Nazmı mu'ciz durur kelâmı befig
Kime kıldı göre Hudâ teblig
55 Gönderen kim anı getüren kim
Kime gönderdi gör Hudâ-yı kerîm
Hâne-i kalbe şem' Kur'ândur
Şu'le ol şem'a nûr-ı imândur
Ol durur şem'-i cem'-i sübhânî
Ol durur mihr-i burc-ı Rabbânî
İdüp inkâr bir nice süfehâ
"Kelimât-ı beşer" didiler hâşâ
Nice dikkatler itdiler o zamân
Dimek içün nazîre-i Kur'ân
60 Didiler seb'a-i mu'alîakalar
Olmadı hiç biri ana benzer
Gördiler anı çünki mu'cizdür
Halk mislin dimekte 'âcizdür
Bildiler ki ol durur kelâm-ı Celil
Getürüpdür Muhammed'e Cibrîl
4^b Ol durur 'âleme beşîr ü nezîr
Yok durur bu cihânda ana nazîr
Bâreke'llâh zehî huçeste kelâm
Eyledi Hak Rasûline in'âm
65 Şükr kim ol Kerîm-i bî-zînnet
Eyledi Ahmed'e bizi ümmet.

(*) Ümmetimin âlimleri İsrâil oğullarının nebileri gibidir.
(**) İsimleri azîz olan yüce Allâh siridir ve dâirliği ebedîdir.

Bana yiter bu devlet-i sermed
Mü'min oldum ana eben 'an-ced
Kerem-i Hakk'a bizde gâyet yok
Virdügi ni'mete nihayet yok
Az bahâne irer çok ihsâna
Akl irüşmez bu sırr-ı Sübhân'a
Cüz'î bir nesneyi bahâne ider
Kullara lutf-ı bi-girâne ider
Ne revâdur ki şükrin itmeyevüz
70 Râz-ı zühd ü salâha gitmeyevüz
Şevk ü zevk ile olalum her gâh
Zâkir-i (*) لا اله الا الله

DER-NA'T-I RİSÂLET-PENÂH RASÛL-I İLÂH

Virür iki cihânda cisme hayât
Rûh-ı pâk-ı Muhammed'e salavat
Ol durur mefhar-ı benî Âdem
Ba'is-i âferîniş-i 'âlem
5^a (***) انا افصح serîrinün şâhı
Bülbül-i şâh-sâr-ı bâg-ı belâg
75 Şâh-bâz-ı nişîmen-i (****) ما زاغ
Didi şânında Hak anun (*****) لولاك
Yaradıldı o mâh için eflâk
Server-i enbiyâ-yı rasûl-i Hudâ
Fahr-ı âlem şefî'-i yevm-i cezâ
Eyledükde o şeh Hak'a mi'râc
Geldüğünde Burak u hulle vü tâc

(*) Allâh'tan başka hiçbir Tanrı yoktur.
(**) Ben Arapların en fasîh konuşanıyım. (Hadîs)
(***) Ben Arapların en güzeliyim. (Hadîs)
(****) Göz ne kaydı ne de aştı. (Necm sûresi (53) Âyet: 17).
(*****) Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım. (Hadîs-i Kutsî).

- Peyki idi önünce Cebrâ'il
Gâşiye-dârı idi Mikâ'il
- 80 Eyleyüp arzû-yı seyr-i cemâl
Eylers idi melekler istikbâl
Varıcak 'arşa ol habib-i Celil
Hem-dem olmadı ana Cebrâ'il
Sidretü'l-Müntehâ'da kaldı hemân
Gitmedi andan ilerü bir ân
Didi ger bassam ilerü bir ayak
Beni yakardı nâr-ı kurbet-i Hak
Kodı Cibrîl'i anda gitdi Rasûl
Vâsıl-ı hazret oldu şüphesiz ol
85 Eyledi anun ile Hak bi'z-zât
Bî-kem ü keyf nice bin kelimât
Göricek kâmetini itdi hayâ
Anüniçün nigûndur tûbâ
İrmeyicek lebine âb-ı hayât
Gözine görünür cihân zulümât
5^b Tîg idi san elindeki barmak
Hedef-i mâhı eyledi iki şak
Kazdı Bû-Cehl gerçi kim ana çâh
Düşdi ol çâha kendözi nâ-gâh
90 Ulu ni'met degül midür ey cân
Söyledi ana berre-i biryân
Basmış idi bisât-ı kurba kadem
Dahı dünyâya gelmedin Âdem
Huccet-i Hak durur çün ol yüzi mihr
Urdı Hak arkasına anun mühr
Enbiyâ içre mustafâ oldur
Rasûl içinde müctebâ oldur
95 Diyücek "nefsî nefsi" cümle Rasûl
"Ümmeti ümmeti" diyüp tura ol
Rûz-ı mahşerde ol şefi'-ı ümem
Ehl-i cürme şefâ'at itdüğü dem
Bizi yâ Rabbi kılmayup mahrûm
Rahmet ü şefkatünle kıl merhûm

DER-MEDH-I ÂLU ASHÂB-I RASÛL

Dahi olsun dürûd-ı bî-pâyân
Âl u ashâbına anun her ân

Bâ-hususâ ki Çâr-Yâr-ı Güzîn
K'oldılar Ahmed'e zâhir u mu'in

Ser-i ashâb Hazret-i Sıddîk
K'olmuş idi Rasûl'e yâr-ı sâdık

100 Oldı gitdükde Ka'be'den ol yâr

(*) ثانی اثنين اذ هما في الفار

6^a Birisi dahi Hazret-i Fârûk
Küfr ü islâma olaydı fârûk

Didi Ahmed ki gelmesem ben eger
Sen olurdun cihâna peygamber

Anlarun biri dahi Zü'n-nûreyn
'İlm ü hilm ile kıldı 'âlemi zeyn

İbn-i 'Affân ya'ni kim 'Osmân
Kâtib-i vahy u câmi'-i Kur'ân

105 Biri Haydar kim ibn-i 'amm-ı Rasûl
Kıldı anı Rasûl zevc-i Betûl

Şîr-i Hak'dur o server-i merdân
Cenge girse anun durur meydân

Hasan ile Hüseyin kim ey cân
Oldı huld içre seyyid-i şübbân

Ahmed'ün biri gözi nûrîdur
Birisi gönlinün sürûrîdur

Şem'-i cem'-i sa'âdet anıardur
Mihir-i burc-ı siyâdet anıardur

110 Oldı her biri reh-nümâ-yı sebîl
Oluban râh-ı müstakîme delil

Yâd kıldukca her birin dil ü cân

(**) رضى الله عنه dir her ân

(*) Hani Mekke kâfirleri onu Mekke'den çıkardıklarında ikinin ikincisi (Peygamberin arkadaşı Hz. Ebû Bekir) ile (Sevr dağında) mağaradaydılar. (Tevbe sûresi (9) Âyet: 40).

(**) Allâh ondan râzî olsun.

6^b Ey múnâcât idenlere gaffâr
Ey günâh işleyenlere settâr
Kerem ü lütf idüp 'atâ eyle
Anları bize reh-nümâ eyle

DER-MEDH-İ PÂDİŞÂH-I ÂLEM-PENÂH
TÂLE BAKÂH

(*) بعد از حمد خالق عالم
غیب از نعمت مفخر آدم

115 Şehr-yâra gelün du'â idelüm
Rif'at u 'izzine senâ idelüm

K'ol durur sürûr-ı zemîn ü zamân
Kulıdur nice husrev ü hâkân

Şeh-i mülk-i 'Acem emîr-i 'Arab
Şâh-ı vâlâ-cenâb u 'âlî-neseb

Sâye-i Kird-gâr ü zıll-i İlâh
Pâdişâh-ı cihân Süleymân Şâh

Ma'den-i cûd u mahsen-i ihsân
Menba'-ı ilm ü mecma'-ı 'irfân

120 Fusahânun şeh-i cihân-bânı
Bülegâ haylinün Süleymân'ı

Sıyt-ı 'adl ile pür durur âfâk
Pâdişâh-ı cihân 'ale'l-itlâk

Fuzalâ hayline mu'in oldur
Ulemâ melce'i hemîn oldur

Hoş geçer eşiginde bây u gedâ

7^a (***) يسر الله ما يريد ويشا

Gören anun letâfet-i şânın
İşidenler kemâl-i ihsânın

125 (***) ابد الله devlete didiler

(****) خلد الله rif'ate didiler

(*) Âlemin yaratıcısı Allâh'a hamd ve insanlığın övüncü Peygamberi medih-ten sonra...

(**) Allâh, dilek ve isteğini kolaylaştırın.

(***) Allâh ebedî ve dâim eylesin!

(****) Allâh dâim ve bâkî eylesin!

Cûd u ihsânına nihâyet yok
Kerem ü ni'metine gâyet yok
Burc-ı rif'atde mihr ü mâh oldur
Eben an-ced şeh ibni şâh oldur
Rûh-ı ecdâdı şâd ola her gâh

(*) نور الله قبرهم و سقاء

Had u 'ad yok vûfûr-ı ni'metine
Başlayalum du'â-yı devletine

DER-MÜNÂCÂT-I KÂZİ'L-HÂCÂT

- 130 Yâ İlâhî dem-i visâlün için
Pertev-i nûr-ı zü'l-celâlün için
Kürsi vü arş-ı a'zamun hakkı
Ka'be vü rûkn-i zemzemün hakkı
Ka'benün Merve vü Safâ'sı için
Anda varanlarun du'âsı için
Adem'ün safvet ü safâsı için
Cehbesi nûrınun ziyâsı için
Sabr-ı Eyyûb u 'ömr-i Nûh için
Anıara virdüğün fütûh için
135 Mihr-i mühri için Süleymân'un
'İzzet ü rif'ati için anun
Çekilen süfre-i celil için
Yinilen ni'met-i Halil için
7^b Dahı sol keş için ki kıldı Celil
Lütf idüben fedâ-yı İsmâ'il
Hüzn-ı Ya'kûb u hüsn-i Yûsuf için
İhvesi çekdügi te'essüf için
'Aşk-ı pâki için Züleyhâ'nun
İffet ü ismeti için anun
140 Yed-i beyzâsı hakkı Mûsâ'nun
K'ana ihsânı oldı Mevlâ'nun
İsâ'nun cân-fezâ kelâmı için
Mürde ihyâ iden peyâmı için

(*) Allâh onların kabirlerini nurlandırısın ve susuz bırakmasın.

Nûr-ı pâk-ı mecâl-i Ahmed için
Hâtemü'l-enbiyâ Muhammed için
Ahmed'e virdüğün risâlet için
Ana mahsûs olan şefâ'at için
Ahmed'ün sahibı için âli için
Anıların 'izzet ü kemâli için
Ehl-i derdün figân u âhı için
145 'Âşıkun âh-ı subh-gâhı için
Hazret-i pâdişâh-ı devrânun
Şeh Selîm oğlu Hân Süleymân'un
Devlet-i 'ömrünü ziyâd'eyle
Taht-ı 'izzetde ber-murâd eyle
Zill-ı Hak'dur çün ol şeh-i devrân
Hoş geçer sâyesinde pîr ü cüvân
Sâyesin üstümüzde dâyim kıl
Devlet-i 'izzet ile kâyim kıl
150 Döndüğünce bu çarh-ı ser-gerdân
8^a Kıl cihân mülkine anı sultân
Tâ ölünce beni ana kul it
Bu du'âmı îlâhî makbûl it

DER-BEYÂN-I SEBEB-İ TE'LÎF VE BÂ'IS-İ TASNÎF

Yine bir dem ki mihr-i âlem-tâb
Kılmış idi şebi yüzine nikâb
Çeşme-i mihr hem-çü âb-ı hayât
İtmiş idi makâmını zulümât
Menzilin Yûsuf'un yahud devrân
Mısr-ı dehr içre eyledi zindân
155 İhvesi cevri idüp ya ol mâha
Zehr ü kahr ile atdılar çâha
Çarh erzen saçup şeb-i mekkâr
Kıldı mihrün kebûterini şikâr
Cevri devri felekle itdüğüm âh
Kıldı ya 'âlemün yüzini siyâh
Şeyh-i nûrânî gibi mihr meger
Halvete girüp erba'in çeker

- Ben dahı halvetümde turmış idüm
İnkılâb-ı zamânı görmiş idüm
İtmiş idi bu gerdiş-i gerdûn
160 Gam u derd ile gönlümi mahzûn
Fikr iderdüm güzeşte ahvâlüm
Kimse bilmezdi neydüğün hâlüm
8^b Yâd idüp kara bahtum aglar idüm
Yüregüm nâr-ı gamla daglar idüm
Nazar itdüm bu çarh-ı gerdûna
Gördüm olmaz hemişe bir güne
Olur ol bir nefesde gûn-â-gûn
Rengi anuncün oldı bûkalemün
165 Eyer ol hâlık-ı sabâh u mesâ
'Âlemi gâh sayf u gâh şitâ
Gâh hamsîn geh erba'in eyler
Halkı gâh şâd u geh hazîn eyler
Kimisine ider tecelli Zât
Kiminün kalbini bürür zulûmât
Bî-riyâzat kimin ider merhûm
Kimisi erba'in çekün mahrûm
Kiminün gül-şenini külhan ider
Kiminün külhanını gül-şen ider
170 Kimini ehl-i 'ızz ü câh eyler
Kiminün devletin tebâh eyler
Kimi âb-ı hayâta vâsıl olur
Kimi mihnetle zulmet içre kalur
Kiminün başına urur zer-tâc
Baş açuk kimi bir pula muhtâc
Kimi bülbül gibi ider efgân
Kimisi gül gibi olur handân
Gâh olur âdemi kılup mesrûr
Tâb-ı mihnetle gâh ider mahrûr
9^a Gâh olur bir gedâyı şâh eyler
175 Gâh olur şâhı hâk-i râh eyler
Çünkü gördüm bu çarh-ı bed-kirdâr
İki gün bir kişiye olmaz yâr

- Bildüm anı ki bî-vefâdur bu
Yok vefâsı anun fenâdur bu
Kendü kendüme çok 'itâb itdüm
Dil-i gam-gînüme hitâb itdüm
Didüm ey derd-mend ü bî-çâre
Vâdi-i mihnet içre âvâre
Bilmiş iken cihânun ahvâlin
İtmiş iken müşâhede hâlin
180 Ne durur çak bu denlü meylün ana
'Âkıbet fânî olmasını ana
Yogıken dehr-i bî-bakâda bakâ
Kim durur kim anun yüzine baka
Fânîdür âkıbet ten-i hâki
Münkir olanların yok idrâki
Ey dirigâ bu fânî dünyâda
Bir eser komadum ben üftâde
185 Eseri olmayan kimesne dilâ
Şecer-i bi-semer durur gûyâ
Komayan bâg-ı dehr içinde eser
Kendü gidüp yirinde yıller eser
Sin dahı erba'ine irmiş durur
Saç sakal nısa dek ağarmışdur
9^b Nice şi'rün var ol da hüsniyyat
Kanı ya Tanrı'ya yarar kelimât
Nice bir vasf-ı 'ârız u hat-ı yâr
Ola her dem dilünde leyl ü nehâr
190 Nice bir fikr-i kâkül-i hûbân
Olısar gerdenünde bâr-ı girân
Seni fikr-i leb ü hat-ı cânân
Gâh ser-mest ider gehî hayrân
Gâh fikr-i kazâ vü geh tederis
Ola dâyım dilünde yâr u enîs
Nice bir fikr-i mansıb u gam-ı câh
An o vakti ki menzilün ola çâh
Nice bir başda bunca gavgâlar
Nice bir dilde bunca sevdâlar

- 195 Cân u dildendür bu denlü emel
Turur iken kafada peyk-i ecel
Seni lâyük midur ki ey dil ü cân
Aldaya bu muzahrafât-ı cihân
Var iken sende bu kadar 'isyân
Yine Hak'dan umar mısın gufrân
Vay eger cürmüne göre o Rahim
Eyley ise sana 'azâb-ı elim
Bu harâretle cân olup pür-tâb
Aglamaktan gözümde kalmadı âb
200 Kalmadı cün gönüide tâkat u tâb
Gâlib oldu o demde çeşmime hâb
10^a Kıldı cân 'azm-i âlem-i lâhût
Eyledi terk 'âlem-i nâsut
Göz yumup dehr-i dündan ya'nî
Bana keşf oldu âlem-i mâ'nî
Düşde gördüm ki nâgehân bir pîr
Ruh-ı pür-nûrı hemçu mihr-i münîr
Alını rûşen cemâli nûrânî
Eylemişdi ihâta nûr anı
205 Eyledükce ferah-fezâ kelimât
Leblerinden akardı âb-ı hayât
Hattı içre ki la'li pinhândur
Zulûmat içre çeşme-i cândur
Arkasında sefid câme giyer
Başı üzre yeşil 'imâme giyer
Hızr ya'nî meh-i sipîhr-i kemâl
Ol gice kıldı bana arz-ı cemâl
Gelüben yanuma terahhum idüp
Bana lütf eyleyüp tekellüm idüp
210 Didi ey rahmet-i Hak'a muhtâc
Hâb-ı gafletden uyanup gözün aç
Bulayın dir isen necâh u felâh
Olıgör âlem içre ehl-i salâh
Mâni' olmaz kişiye mansıb u câh
Olıcak cân u dilde havf-ı îlâh

- Zarar itmez kazâ ile tadrîs
Olmasa kalbün içre ger telbîs
- 10^b Mansıb u câhdan kişiye ne bâk
Olsa kalbi anun riyâdan pâk
- 215 Şi'r virseydi şâ'ire ger şeyn
Men' iderdi anı şeh-i sakaleyn
Hicv kıldukca kâfiri Hassân
Ahmed olurdu hurrem ü handân
Bâ-husûsâ ki ola hamd-i Hudâ
Yahud evsâf-ı server-i bülegâ
'Ulemâ ile kıl müsâhabeti
Sülehâ ile it münâsebeti
Ehl-i 'ilmün salâh zînetidür
Bâ'is-i devlet ü sa'âdetidür
- 220 Eyle dâ'im tilâvet-i Kur'ân
Kıl hadîs-i Rasûl'i vird-i zebân
Her kimün kim işi tilâvetdür
Dü-cihânda karini 'izzetdür
Kim ki kılsa hadîsi vird-i zebân
Olur anun makâmı bâg-ı cinân
Ne sa'âdet durur kişi her gâh
- Diye: (* قال رسول الله قال الله *
- 'Âşık isen nasihatım gûş it
Uşbu sevdâları ferâmûş it
- 225 Habdan subh-dem çün uyandım
Nâr-ı şevk ile tutuşup yandım
Pend-i pîri tutup hemân ey dil
Oldım anun sözi ile 'âmil
- 11^a Gâh kelâm-ı belîg-i Kur'ân'ı
Gâh hadîs-i rasûl-i Yezdan'ı
Cân u dilden tilâvet eyleridüm
Gice gündüz kirâ'at eyleridüm
Ma'nâsı fehmine idüp im'ân
Eyledüm dikkat ana nice zamân

(*) Allâh buyurdu, Peygamber buyurdu.

230 Nazm-ı Kur'ân'ı Hak kılup mu'ciz
Kaldı derkindé kulları 'âciz

Derk-i künhinde 'âciz ehî-i 'ukûl
İtdi ızhâr-ı 'aciz nice 'ukûl

Bilmedi künhüni 'alâ't-ta'yîn
Nice Seyyid'le nice Sa'de'd-dîn

Yine keşşâf-ı müşkilât oldur
Yine hallâl-ı mu'zılât oldur

Gördi bu Merdümi-i âvâre
Bu kalilü'l-bidâ'a bi-çâre

235 Nazm-ı Kur'ân'ı şerhe tâkat yok
Ma'nâsını beyâna kudret yok

Ben kimem kim ana virem ma'nâ
Ya diyem kim budur ana fehvâ

Andan Âyet-i erba'în çıkarup
Bahrdan kırk dür-i semîn çıkarup

Evvel Âyâtı eyleyüp tertib
Zer-i sıdk ile eyledüm tezhîb

Yazdum altında bir nice kıt'a
İkişer beytlü birer kıt'a

11^b 240 Rişte-i nazma nazm idüp anı
Andan itdüm kilâde-i cânı

Yazdum Âyetleri teberrük için
Didügüm sözlere temessük için

Ki görenler anı nasihat ala
Nazar idenler ana 'ibret ala

Anı itmâm idüp bi-hamdî'llâh
Geldi ol demde hâtıra nâ-gâh

Ki yazdum bir nice hadis-i şerîf
Terceme idüp anı hûb u latîf

245 Ki buyurmuş durur Râsûl-i İlâh
Pişvâ-yı rusûl habîb-i İlâh

من حفظ على امتي اربعين حديثا من امر دينها

بعثه الله من زمرة الفقهاء والعلماء

TERCEMETÜ'L-HADÎSİ'L-MEZBÛR

«Ümmetüm üzre dini emrinde
Kim ki hıfz itse kırk hadîs eger
'Ulemâdan olup kıyâmetde
Fukahâ zümresiyle haşr olalar.»

M E S N E V İ

12^a Bu hadîsi dilâ çü gûş itdüm
Cân u dilden hurûş u cûş itdüm
Kırk ehâdis-i Mustafâ buldum
Kelimât-ı ferah-fezâ buldum
250 İkişer beyt ile virüp ma'nâ
Kıldum anı bu vech ile imlâ
Ki gören ma'nâsın idüp iz'ân
Ola hıfz itmege anı âsân
Benden evvel nice fasîh u belîg
Eyleyüp bu husûsa cidd-i belîg
Bagrı kanın sirişk ile ezmiş
Her birisi bir erba'in yazmış.

KEMÂL PAŞA-ZÂDE

255 «Cümleden biri şâh-ı mülk-i kemâl
Müftî-i sâbık a'nî İbn-i Kemâl
'Ulemânun ferîd-i dehri idi.
Fuzalânun vahîd-i 'asrı idi.
Nesr ile iki erba'in yazmış
Sikkeyi sanki mermere kazmış.»

MEVLÂNÂ CÂMÎ

Birisi dahı Hazret-i Câmî
Ki mey-i şevkün ol durur câmı.
Her sözi oldı bâde-i hikmêt,
Virür ehl-i mezâka keyfiyyet.

'ALİ ŞİR NEVÂYÎ

12^b Biri de Hazret-i Nevâyî'dür
Ki hüner-ber-i çeng nevâyîdür

248/2 T Cân u dilden hemân hurûş itdüm.

251/2 T anı insân

252/2 T Eylemiş

260 Milket-i nazmun ol durur mîri
Kûh-sâr-ı belâgatun şîri.

İDRÎS-İ BİDLÎSİ

Şâh-ı müik-i hüner-berî İdrîs
Kim anun mevlidi durur Bidlis
Eyü münşî vü hûb şâ'ir idi.
Nazm u nesr içre hayli mâhir idi.

USÛLÎ-İ VARDARİ

Biri dahı Usûlî-i zâhid
Hakk'a olmışdı rûz u şeb 'âbid
Erba'inler çeküp idüp himmet
Eylemişdi meşâyıha hizmet.

MEVLÂNÂ FEVRİ

265 Birisi Fevrî-i fasih-zebân
Ka'be-i nazma ol durur Hassân
Cümle 'ilmi muhîtdur 'aklı
Eger 'aklî durur ve ger naklî.
Her biri eyleyüp nice ikdâm
Erba'in şerhin eylemiş itmâm
13^a Kâdir oldukca ben de şerh itdüm
Anlarun gitdügi yola gitdüm
Ben ki bu nazmı eyledüm inşâ
Vakt-i hamsîn idi vü fasl-ı şitâ
Dahı hamsîn bulmadın encâm
270 Oldı bu iki erba'in tamâm.
Lütf u ihsanuna senün yâ Rab
N'ola bu erbâ'inüm olsa sebeb
Eyleyüp bu risâleyi itmâm
Kodum adını "TUHFETÜ'L-İSLÂM"
Ehl-i islâma tuhfe-i cândur
Bâ'is-i izdiyâd-ı imândur
Tuhfe virdüm anı hakîrâne
Hazret-i Pâdişâh-ı devrâna

263/2 T olmışdı dâyimâ.

264/2 T Eylemiş hem

267/2 T Erba'in hadîsin

- 275 K'ol durur pâdişâh-ı heft-iklîm
Pederi nâmı gibi tab'-ı selîm
Server-i dîn penâh-ı şâhân-şâh
Pâdişâh-ı cihân Süleymân Şâh
Hâmî-i dîn-i Ahmed-i mürsel
'Abd-i hâs-ı Hudâ-yı 'azze ve cell
İns ü cindür 'abîd-i ihsânı
'Âlemün ol durur Süleymân'ı
Umaram kim o ma'delet kânı
Kıla maqbûl lütf idüp anı
- 280 Varıcak ol şehün huzûrına
Lütf idüp bakmaya kusûrına
- 13^b Yüzime urup itmeye tahkîr
Kim olur tuhfetü'l-hakîr hakîr
Bir hakîrem egerçi sûretde
Sîm ü zerdür sözüm hakikatde
Zerreden gerçi zâtum ahkardur
Kelimâtum güneşden enverdür
Kıl ri'âyet bana sözüme göre
Ki degüldür sözüm yüzüme göre
Kim benüm her sözüm nasihatdur
- 285 Bî-şek ü reyb 'ayn-ı 'ibretdür
Ma'nâda hep Hadîs ü Kur'ân'dur
Kelimât-ı Rasul ü Rahman'dur.
Her ne söz kim Hadîs ü Kur'ân'dur
Lâyık-ı sem'-i şâh-ı devrândur
Her sözüm bir dür-i girân-mâye
Hâce-i zühde ulu sermâye
Eyleme sözünde gel lâf ü güzâf
Gevher ise anı bilür sarrâf
- 290 Olur ol demde bu risâle tamâm
K'ola maqbûl-i pâdişâh-ı enâm
Ya'nî kim sen şeh-i memâlik-i dîn
Göricek nazmum idesin tahsîn
Eyle lütfunla 'aybını mestûr
Ola dünyâ vü âhırın ma'mûr

Dü-cihân içre ber-murâd olasın
'Izzet-i saltanatla şâd olasın
14^a Sen Süleymân-ı dehr ben mûram
Uşbu ma'nâya hayli mesrûram

MÜNÂCÂT

295 Yâ İlahî kerîm sultansın
Ehl-i cürme rahîm [ü] rahmânsın
Hazretündür çü kâziyü'l-hâcât
Rûz-ı mahşerde mâhiyü'z-zellât
Erhamer-râhimîn olansın sen
Ekrame'l-ekramîn olansın sen
Mücrime rahmet itdügün demde
'Âsiya şefkat itdügün demde
Kerem ü lütf idüp 'inâyet kıl
Koma güm-reh beni hidâyet kıl
300 Bende cürm ü günâha gâyet yok
Senün ihsânuna nihâyet yok
Sana lâyük olanı eyle 'atâ
Bani lâyük olanla itme cezâ
Dilümi saklagıl hatâ sözden
Güft ü gû içre nâ-sezâ sözden
Penddür haika gerçi akvâlüm
Ana uymaz velâkin ef'âlüm
Fi'lümi kavlüme mutâbık kıl
İçümi taşuma muvâfık kıl
305 Sulahânun ayağı toprağı kıl
'Ulemâ sınıfınun en alçağı kıl
14^b Haşr-kıl anlar ile cennetde
Anlar ile kopar kıyâmetde
Bana yarın Rasûl'ün eyle şefi'
Derecem kıl cinân içinde refi'
İtdüğüm cürmi yüzüme urma
Beni süy-i cahîme gönderme
Senden irer mededsüze çü meded
Meded it ey Hudâ kuluna meded

310 Beni nâr-ı cahimden kurtar

(*) وقنا ربنا عذاب النار

ŞURÛ' ILÂ'L-MAKSÛD

Eyleme sözde MERDÛMÎ itnâb

Bî-huzûr olmasun ülü'l-elbâb

Eyleyüp Hazret-i Hudâ'ya niyâz

Gele maksûda idelüm âgâz

Her sözün evvelinde bismi'llâh

Dimeyen kimseler olur güm-râh

Söze anunla ibtida idelüm

Nazm-ı Kur'ân'a iktidâ idelüm

İdelüm Fâtiha'yla fethu'l-bâb

315 Eydelüm : يا مفتاح الابواب (**)

KIT'A

Çünkü menşûr-ı nazm-ı Kur'ân'a

Fâtiha sûresi durur tugrâ

15^a Ben de Âyât-ı erba'ine anı

Fâtiha idüp eyledüm imlâ.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

İbtidâ idelüm söze Hakk'un

Nâm-ı pâkiyle kim 'alim oldur

Dü-cihân içre bî-şek ü rayb

Halka rahmân u hem rahîm oldur.

الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم

— 1 —

Hamd ana kim cihânda Rab oldur

320 Ya'ni Perverdigâr-ı 'âlemdür

(*) Rabbimiz bizi cehennem azâbından korusun.

(**) Ey kapıları açan!

(1) (Ezelden ebede kadar) bütün olmuş ve olacak hamd ve senâ (övgü) tam ve kemâliyle âlemlerin (yegâne) yaratıcısı, besleyip kemâle erdiricisi olan Al-lâh'adır.

(Öyle Allâh ki) dünyâda bütün mahlûkâta, âhirette ise, yalnız müminlere merhamet edendir. (Fâtiha sûresi (1) Âyet: 2 - 3).

Padişâh-ı rahîm ü rahmândur
Mülk-i kevneyn ana müsellemdür.

مالك يوم الدين اياك نعبد و اياك نستعين

— 2 —

Mâlik-i mülk-i rûz-ı mahşersin
Sana mahsûsdur 'ibâdetümüz.

Bize lütfun mu'în olursa n'ola
Çünkü sendendür isti'ânetümüz.

اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم
غير المغضوب عليهم ولا الضالين

— 3 —

Bize ol râh-ı müstakîme delîl
Ya'nî kıl ehl-i hâl olanlardan

15^b Kılma magzûb olanlar ile bizi
325 Ehl-i küfr ü dalâl olanlardan.

كيف تكفرون بالله و كنتم امواتا فاحياكم ثم يميتكم ثم يحييكم و اليه ترجعون

— 1 —

Nice inkâr idersiz Allâh'ı
Kıldı emvât iken sizi ihyâ

Sonra haşr idiser kıyâmetde
'Âkıbet eyleyüp sizi ifnâ.

- (2) Cezâ (âhırettteki hesap) gününün sâhibidir. Ancak sana ibâdet ederiz (senden başka ibâdete lâayık yoktur) ve (hem ibâdetlerimizde, hem de bütün ihtiyaçlarımızda) yalnız senden yardım isteriz. (Fâtiha sûresi (1) Âyet: 4 - 5).
- (3) Bizi, (itikât, söz iş ve ahlâkımızda) doğru yola ilet. (Bizi, İslâm dîni ve Peygamber yolu olan hak yolda sâbit eyle). Kendilerine, (fazlından ve ihsanından) nimet verdiğin kimselerin (Peygamberlerle velilerin) yoluna; (hakki kabûl etmeyip küfre vardıklarından) gazâba uğrayanların ve sapıklarınkine değil... (Fâtiha sûresi (1) Âyet: 6-7).
- (1) Allâh'ı nasıl inkâr ediyorsunuz ki siz, ölü idiniz; O sizi diriltti. Sonra (ecelleriniz gelince) sizleri yine öldürecek, sonra (kıyâmette) sizi diriltecek. Sonra da (amallerinizin hesabı görülmek üzere) ona döndürüleceksiniz. (Bakara sûresi (2) Âyet: 28).

والذين آمنوا وعملوا الصالحات اولئك اصحاب الجنة هم فيها خالدون

— 2 —

'Ameî-i sâlih işleyen mü'min
Cennet ehli olup mü'ebbed olur
Şevk ü zevk eyleyüp cinân içre
Ni'am-ı huld ile muhalled olur.

ربنا آتنا فى الدنيا حسنة وفى الآخرة حسنة وقنا عذاب النار

— 3 —

330 Bize lütfunla rûzı kıl hasene
Dü-cihân içre ey ganî cebbâr
Kurtarup âteş-i cehennemden
"Vakınâ Rabbenâ 'azâbe'n-nâr."

ان الله لذو فضل على الناس ولكن اكثر الناس لا يشكرون

— 4 —

16^a Kulları üzre Hak ta'âlanun
Kerem ü fazlına nihâyet yok
Ni'meti şükürin itmedüklerine
Ekserinde yine nedâmet yok.

واطيعوا الله والرسول لعلكم ترحمون

— 5 —

335 Rahmet-i Hakk'a irmek ister isen
Kıl itâ'at Rasûl ü Mevlâ'ya
Olma hâlî 'ibâdet-i Hak'dan
Gırre olma bu fânî dünyâya

- (2) İmân edip sâlih ameller işleyenler ise, onlar da cennet ehlidirler, ebedî olarak orada kalıcıdırlar. (Bakara sûresi (2) Âyet: 82).
- (3) Ey Rabbimiz, bize dünyâda iyi hal ver ve âhirette merhamet ihsân et; ve bizi cehennem azabından koru. (Bakara sûresi (2), Âyet: 201).
- (4) Şüphesiz ki Allâh insanlara ihsan ve rahmet sahibidir, fakat insanların çoğu şükretmez. (Bakara sûresi, (2) Âyet: 243).
- (5) Allâh'a ve Peygambere itâat edin ki rahmete erdirilesiniz. (Âli İmrân sûresi, (3) Âyet: 132).

ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء

— 6 —

Mağfiret eylemez Hudâ-yı ahad
Rûz-ı mahşerde ehl-i şirk olana
Âb-ı rahmetle pâk ider lâkin
Şirkden gayrı dilde çirk olana.

و اذا حييتم بتحية فحيوا باحسن منها او ردوها

— 7 —

16^b Sana kim dirse "es-selâmü 'aleyk"
Di "aleyke's-selâmü ve'l-ikrâm"
Redd idüp ya sözünü 'aynı ile
Sen dahı di ana " 'aleyke's-selâm.."

اعملوا ان الله شديد العقاب وان الله غفور رحيم

— 8 —

340 Olma 'isyânı eylemekte musır
Ki şedîdü'l-ikâbdur Allâh
Dâyım eyle zünûba istigfâr
Ki "gafûrun rahîm"dür ol İlâh.

من جاء بالحسنة فله عشر امثالها و من جاء بالسئنة
فلا يجزى الا مثلها و هم لا يظلمون

— 9 —

Zuîmi yok adli çok İlâh'un gör
Kullarına 'atâ vü ifzâlin

- (6) Doğrusu Allâh, kendine eş koşulmasını (eş koşanın günahını) bağışlamaz. Ondan başkasını, dilediği kimse için, bağışlar ve mağfiret buyurur. (Nisâ sûresi, (4) Âyet: 48).
- (7) (Bir mümin tarafından) bir selâmla selamlandığınız zaman, siz ondan daha güzeli ile karşılık verin, veya aynı ile mukâbele edin. (Nisâ sûresi, (4) Âyet: 86).
- (8) Biliniz ki Allâh'ın azâbı çok şiddetlidir ve gerçekten mağfireti boldur, ziyâde merhametlidir. (Mâide sûresi, (5) Âyet: 98).
- (9) Kim bir hayırlı ve güzel amelle gelirse, ona, on misli sevap verilir. Kim de bir günüh ile gelirse, ona ancak misli ile (günühü kadarla) cezâ edilir. Onlar (gerek iyilik ve gerek kötülük yapanlar) haksızlığa uğratılmaz. (Enâm sûresi, (6) Âyet: 160).

Seyyi'e idene virür mislîn
Hasene idene on emsâlin.

كلوا واشربوا ولا تسرفوا انه لا يحب المترفون

— 10 —

17^a Müsrifini sakın Hudâ sevmez
Yemede içmede ko isrâfı
Ni'ama cümle kâdir olsan da
345 Koma eîden tarîk-ı insâfı.

فمن اتقى واصلح فلا خوف عليهم ولا هم يحزنون

— 11 —

Kim ki havf eyleyüp İlâh'ından
Olsa dünyâda ehl-i zühd ü salâh
Havf u hüzn olmayup kıyâmetde
Bulur ol kes necât u fevz ü felâh.

و اذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون

— 12 —

Okınursa yanında ger Kur'ân
Gûş-ı cân ile dinle ol epeşem
Harem-i rahmet-i Hakk'a tâ kim
Rûz-ı mahşerde olasın mahrem.

واعملوا انما اموالكم و اولادكم فتنة وان الله عنده اجر عظيم

— 13 —

350 Olma magrûr mâlla veled
Fitnedür didi çün Hudâ-yı kerîm

- (10) Yeyin, için, israf etmeyin. Çünkü Allâh israf edenleri sevmez. (Âraf sûresi, (7) Âyet: 31).
- (11) Ey Âdem Oğulları! Size içinizden Peygamberler gelip âyetlerimi size anlattığı zaman, kim tekzibden sakınır ve hâlini düzeltirse, artık onlara korku yoktur ve mahzun da olacak degillerdir. (Âraf sûresi, (7) Âyet: 35).
- (12) Kur'ân okunduğu zaman, hemen onu dinleyin ve susun. Olur ki merhamet ediliyorsunuz. (Âraf sûresi, (7) Âyet: 204).
- (13) Biliniz ki mallarınız ve evlâdınız ancak bir fitnedir. (Sizi günaha sokmağa sebeptir.) Allâh katında ise büyük mükâfat vardır. (Enfâl sûresi, (8) Âyet: 28).

Bunların yokluğuna sabr eyle
İster isen Hudâ'dan ecr-i 'azîm.

ان الله لا يظلم الناس شيئاً ولكن الناس انفسهم يظلمون

— 14 —

'Adl ü dâd issidür 'ale't-tahkik
Nâsa zulm eylemez Hudâ bir ân
Lâkin igvâsına uyup nefsün
Kendü kendüye zulm ider insân.

الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون

— 15 —

Gûş-ı cân ile dinle ey mü'min
Tut kulagun kelâm-ı Sübbân'a
Zerrece havf u hüzn olmaz imiş
355 Evliyâ-yı Hudâ-yı rahmâna.

الذين آمنوا وعملوا الصالحات طوبى لهم وحسن مآب

— 16 —

'Amel-i sâlih işleyen mü'min
N'ola mahşerde olsa ehl-i sevâb
Anlarınçün Hudâ kelâmında
Didi "tûbâ lehüm ve hüsnü me'âb."

ولا تحسبن الله غافلاً عما يعمل الظالمون

— 17 —

Sanma kim halka itdüğün zulmü
Âşikâr u nihân Hudâ bilmez

- (14) Doğrusu Allâh, insanlara zerrece zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler. (Yûnus sûresi, (10) Âyet: 44).
- (15) Biliniz ki Allâh'ın velîleri (şerîata tam olarak bağlı kulları) için hiç bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır. (Yûnus sûresi, (10) Âyet: 62).
- (16) İman edip de sâlih ameller işliyenler (var ya). Ne mutlu onlara! Âhirette güzel barınak da onların! (Ra'd sûresi (13) Âyet: 29).
- (17) Aslâ zâlimlerin yapacağı şeyden, Allâh'ı gâfil sanma. (İbrahim sûresi, (14) Âyet: 42).

İşleyüp bir günâhı dime sakın
Hazret-i Hak bana cezâ kılmaz.

واعبد ربك حتى يأتيك اليقين

— 18 —

360 Hâlî olma 'ibâdet-i Hak'dan
Dehr-i fânide tâ ölünce sakın
Emr-i Hak'dur 'ibâdet it dâ'im
'Âlem içre sana gelince yakîn.

وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها ان الله لغفور رحيم

— 19 —

Nice idem edâ-yı şükürün anun
Ni'am-ı Hak çün oldı lâ-yuhsâ
Umaram 'avf ide kusûrumuzı
Ki "gafûrun rahîm"dür Mevlâ.

فاذا قرأت القرآن فاستمعذ بالله من الشيطان الرجيم

18^b

— 20 —

365 Dîler isen tilâvet itmek eger
İsti'âzeyle başla Kur'ân'a
Kalmaya kalbün içre zerre kadar
Vesvese yiri tâ ki şeytâna.

ان الله مع الذين اتقوا والذين هم محسنون

— 21 —

İctinâb eyleyüp ma'âsîden
Dâyimâ eyle halka ihsânı

(18) Ve sana ölüm gelinceye kadar, Rabbine, ibâdet et. (Hicr sûresi, (15) Âyet: 99).

(19) Halbuki Allâh'ın nimetini teker teker saymaya kalkışsanız, icmâlen bile sayamazsınız. Muhakkak ki Allâh Gafûr'dur, Rahîm'dir. (Nahl sûresi, (16) Âyet: 18).

(20) Şimdi, Kur'ân okumak istediğin zaman, hemen o koğulmuş şeytândan Allâh'a sığın. (Nahl sûresi, (16) Âyet: 98).

(21) Gerçekten Allâh, takva sahipleriyle ve ihsanda bulunan kimselerle beraberdir. (Nahl sûresi, (16) Âyet: 128).

Eyle a'mâlüni riyâdan pâk
Diler isen rızâ-yı Rahmân'ı.

لو كان فيهما الهة الا الله لفسدتا

— 22 —

Yire göge irerdi cümle fesâd
Olsa anlarda Hak'dan özge ilâh
"Vahdehû lâ-şerîke leh"dür ol
Hak budur "lâ ilâhe illâ'llâh."

يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سليم

— 23 —

370 Fâyide itmeye kıyâmetde
Kişiye cem'-i mâl ile ebnâ
Gill ü gışden derûnı sâf eyle
Varmayınca huzûr-ı Hazret'e tâ.

19^a

يا ايها الذين امنوا اذكروا الله ذكرا كثيرا و سبحوه بكرة و اصيلا

— 24 —

Zikr ü tesbîh-i Hakk'ı leyl ü nehâr
Komayup dilden olma sâmit ü lâil
"Üzkürû'llâhe" diyüben didi Hak
"Sebbihû bi'l-gudüvvi ve'l-âsâl."

ان الله و ملكته يصلون على النبي يا ايها الذين امنوا صلوا عليه و سلموا تسليما

— 25 —

Hak ta'âlâ dahı melâ'ikesi
Hazret-i Ahmed'e virür salavât.

(22) Eğer yer ile gökte Allâh'tan başka ilâhlar olsaydı, bunların ikisi de muhakkak fesâda uğrar, yok olurdu. (Enbiyâ sûresi, (21) Âyet: 22).

(23) O gün ne mal fayda verir ne de oğullar... Ancak Allâh'a halis ve pâk bir kalb ile varan müstesnâ. (Şuarâ sûresi, 23) Âyet: 88 - 89).

(24) Ey iman edenler! Allâh'ı (dilinizle ve kalbinizle türlü tesbîhler yaparak) çok zikredin. O'nu sabah ve akşam tesbîh edin, yüceltin. (Ahzâb sûresi, (33) Âyet: 41 - 42).

(25) Gerçekten Allâh ve melekleri, Peygambere salât ederler (şeref ve şânını yüceltirler). Ey iman edenler; Siz de ona salât edin (Allâhümme salli alâ Muhammed, deyin) ve gönülden teslim olun. (Ahzâb sûresi, (33) Âyet: 56).

375 Siz dahi 'âlem içre mü'minler
Virün ana salât u teslimât.

انما امره اذا اراد شيئا ان يقول له كن فيكون

— 26 —

Cümle ketm-i 'âdemde kalmış iken
Bu zemîn ü zamân u kevn ü mekân
Gör Hudâ'nun kemâl-ı kudretini
Bir kez "ol" demek ile oldı hemân.

ان الله يغفر الذنوب جميعا انه هو الغفور الرحيم

19^b

— 27 —

Yarlıgar cümle zünûbunı Mevlâ
Ol durur şüphesüz "gafûrun rahîm"
İtdüğün zenbe eyle istigfâr
'Afv ide tâ günâhunı o Kerîm.

ان الساعة لآتية لا ريب فيها ولكن اكثر الناس لا يؤمنون

— 28 —

380 Olacagina yevm-i âhîretün
Müteyakkın durur ki şek yokdur
Bunca rûşen deliller var iken
Yine inkâr iden inen çokdur.

و لله ملك السموات والارض يغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء
و كان الله عفورا رحيمًا

— 29 —

Mülk-i arz u semâ ilâh'undur
Ol durur kullara "gafûrun rahîm"

- (26) Allâh'ın şanı, bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece "ol" demektir; o oluverir. (Yâsin sûresi, (36) Âyet: 82).
- (27) Allâh (şirk ve küfürden başka, dilediği kimselerden) bütün günahları mağ-firet burur. Şüphesiz ki O, Gafûr'dur=çok bağışlayıcıdır, Rahîmdir=çok merhametlidir. (Zümer sûresi, (39) Âyet: 53).
- (28) Kıyâmet muhakkak gelecektir; onda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu (buna) inanmazlar. (Mümin sûresi, (40) Âyet: 59).
- (29) Bütün göklerin ve yerin mülkü (idare ve tasarrufu) Allâh'ındır. Dilediği kimseyi bağışlar, dilediğine de azâb eder. Allâh Gafûr'dur=çok bağışlayıcıdır, Rahîm'dir=çok merhametlidir. (Fetih sûresi, (48) Âyet: 14).

İstedüğine mağfiret eyler,
Diledüğine hem " 'azâbün elim."

كل من عليها فان و يبقى وجه ربك ذو الجلال و الاكرام

— 30 —

- 20^a Hâlık-ı zü'l-celâl-ı ve'l-ikrâm
Didi çün "küllü men 'aleyhâ fân"
385 Bâkî zât-ı şerîfdür ancak
Fânîdür şübhe yok bu cümle cihân.

هل جزاء الاحسان الا الاحسان

— 31 —

Tevbe kıl itdügün günahlerüne
Hazret-i Hak "gafûrun rahmân"dur
Tâ'at eyle sevâb istersen
Çünkü ihsan cezâ-yı ihsândur.

انه لقران كريم في كتاب مكنون لا يمسه الا المطهرون

— 32 —

Mushafa yapışan kişi ey dil
Her dem olmak gerek tahâret ile
Ne revâdur ki ana mess idesin
Âbdestsüz yahud cenâbet ile.

هو الاول و الاخر و الظاهر و الباطن وهو بكل شئ عليم

— 33 —

- 390 Evvel ü intihâya âlimdür
Ve hüve'l-evvelü hüve'l-âhir
Âşikâr u nihâna vâkıfdur
Ve hüve'l-bâtını hevü'z-zâhir.

(30) Yer yüzünde olan her canlı fânîdir. Fakat azamet ve ikrâm sâhibi olan Rabbinin zâtı bakîdir. (Rahmân sûresi, (55) Âyet: 26 - 27).

(31) İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir. (Rahmân sûresi, (55) Âyet: 60).

(32) Muhakkak ki o, (faydası çok) bir Kur'n-ı Kerim'dir. Öyle ki (Allâh katında) Levh-ı Mahfûz'da saklıdır. Ona tertemiz (abdestli) olanlardan başkası el sürmesin. (Vâkıa sûresi, (56) Âyet: 77 - 78 - 79).

(33) O, (her şeyden önce mevcut olan) evveldir; ve (her şey helak olduktan sonra geriye kalacak) âhirdir. (Varlığı sayısız delillerle) zâhirdir ve (akılların idrak edemeyeceği zâtı ise) bâtındır. O, her şeyi bilendir. (Hadîd sûresi, (57) Âyet: 3).

وما الحيوۃ الدنيا الا متاع العرور

— 34 —

- 20^b Girre olma hayât-ı dünyâya
Didi Hak ana çün "metâ'u'l-gurûr"
Âhiret zâdın idegör tahsîl
Fânîye neyki çak bu denlü sürûr.

لا يستوى اصحاب النار و اصحاب الجنة اصحاب الجنة هم الفائزون

— 35 —

- Ehl-i cennetle dûzah ehlinün
Tanrısı bir hemân kıyâmetde
395 Dûzah ehli hakîr u hor u zelîl
Cennet ehli huzûr u râhatda.

يا ايها الذين امنوا اذا نودي للصلاة من يوم الجمعة فاسعوا
الى ذكر الله و تذكروا البية ذلكم خير لكم ان كنتم تعملون

— 36 —

Sa'y idüp câmi'e var ey mü'min
Cum'a gün câmi'de okinsa ezân
Ba'd ezân zikr-i Hakk'a meşgûl ol
Terk idüben şirâ vü bey'i hemân.

فاتقوا الله يا اولى الالباب

— 37 —

- 21^a Âkıl isen ko meyl-i dünyâyı
Dâyım olsun dilünde havf-ı 'azâb
Didi Kur'ân'da çün Hudâ-yı kerîm
"Fettekû'l-lâhe yâ üli'l-elbâb."

(34) (Âhireti istemeyenler için) dünya hayâtı ancak bir aldanış menfaatıdır. (Hadîd sûresi, (57) Âyet: 20).

(35) Cehennemlik olanlarla cennetlikler bir olmaz. Cennet ehli olanlar, kurtulanlardır. (Haşr sûresi, (59) Âyet: 20).

(36) Ey iman edenler! Cuma günü, namaz için ezan okunduğu zaman hemen Allâh'ın zikrine, (hutbe dinlemeye ve namaz kılmaya) gidin; alışverişi bırakın. Bu (hutbe dinlemek ve namaz kılmak), sizin için daha hayırlıdır; eğer bilerseniz. (Cuma sûresi, (62) Âyet: 9).

(37) O halde Allâh'tan korkun, ey akıl sâhipleri!... (Talak sûresi, (65) Âyet: 10).

فاما اليتيم فلا تقهر واما السائل فلا تنهر

— 38 —

400 Mâl-ı eytâm zehr-i kâtildür
Yiyüp anı yetime kahr itme
Eşk-i sâ'il esâs-ı ömri yıkar
Sakin anı kapunda nehr itme.

فان مع العسر يسرا ان مع العسر يسرا

— 39 —

'Usr ile yüsr tevemân gibidür
Baka Hakk'un kemâl-ı kudretine
Hâtemün hayr ola hemân ey dil
Gam yime hâlünün felâketine

فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره و من يعمل مثقال ذرة شرا يره

21^b

— 40 —

405 Zâyi' olmaz cezâ güninde dilâ
'Amelün olsa berg-i terre kadar
Göriser her kişi kıyâmetde
Hayr u şer her ne kılsa zerre kadar.

KIT'A FÎ-DU'Â'İ'S-SULTÂN

Uşbu Âyât-ı Erba'in hakkı
Eyle yâ Rabb şeh Süleymân'un
'Ömrini, devletini pâyende
Dâyimâ nâsırı olup anun.

(38) Öyle ise, yetime gelince; zulüm etme. Dilenciye de azarlama. (Duhâ sûresi, (93) Âyet: 9 - 10).

(39) Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık var. Evet, muhakkak güçlkle beraber bir kolaylık var. (İnşirah sûresi, (94) Âyet: 5 - 6).

(40) Zîrâ kim zerre miktarı bir hayır işlerse, onun mükâfâtını görecektir. Kim de zerre miktarı bir kötülük işlerse, onun cezâsını görecektir. (Zilzal sûresi, (99) Âyet: 7 - 8).

TÂRÎH-İ TAMÂM ŞODEN-İ ÂYÂT-I ERBA'İN

Çünkü bu âyetleri tahrîr idüp
Eyledüm lütf-i İlâh'a i'tisâm
Göricek anun tamâm oldugını
Didi hâtif oldı çihl âyet tamâm.

971/1963 دیدی هاتفا اولدی چهل آیت تمام
(— + — — / — + — — / — + —)

İBTİDÂ-YI TERCÜME-İ EHÂDİS-İ ERBA'İN

410

لله الحمد في جميع الحال
مستعينا لذاته المتعال
والصلوة على رسول الله
خاتم الانبياء دام علاه
وعلى صحبه وخير الال
دايما في الغدو والاصال

22^a

(*)
Server-i enbiyâ şeh-i nücebâ
Mustafâ ya'ni kim Habîb-i Hudâ
Ümmetine didi nasîhat için
Anlarun emrine i'ânet için

افضل الاعمال عند الله ادخال السرور في قلب المؤمن

— 1 —

415

Gûş-i cân ile istimâ' eyle
Gör ne dir ol rasûl-ı Rabb-ı gafûr
Kılmak istersen âfdal-ı a'mâl
İdegör kalb-i mü'mini mesrûr.

(*) Hamd, her hâlde yüce zâtından yardım istenen Allâh içindir. Salât ü selâm dâimâ peygamberlerin sonuncusu Rasûlu'llâh'a ve onun âli ve ashabı üzerine olsun.

(1) Allh katında amellerin en faziletlisi müminin kalbini mesrûr etmektir.
1/2 T "ol" atlanmış

الصحة تمنع الرزق

— 2 —

Aç gözün kalma hâb-ı gafletde
Bulayın dir isen necâh u felâh
Seherî eyle her işe âgâz
Mâni'-i rızık olur çü nevm-i sabâh.

الصلوة عماد الدين

— 3 —

420 Dâr-ı dünyâda ey gönül çünkim
Beyt-i dînün 'imâdı oldu salât
Bir evün kim 'imâdı olmaya ol
'Âlem içre ne denlü bula sebât.

افضل العبادة قراءة القرآن

— 4 —

22^b

Didi hatm-i rusül tilâvet için
Dünyede afdal-ı 'ibâdetdür
Dü-cihânda tilâvet-i Kur'ân
Bâ'is-i devlet ü sa'âdetdür.

اکثروا ذکر هازم اللذات

— 5 —

'Ölüm acısını çok an ey dil
Lezzet-i ömré yok durur çü sebât
Ki buyurdu Rasûl-i şîrin-gûy
"Eksirü zikra hâzimi'l-lezzât."

-
- (2) Sabâh uykusu rızka mâni olur.
(3) Namaz dînün direğidir.
(4) İbâdetin en faziletlisi Kur'ân okumaktır.
4/2 T Dünyâda
(5) Lezzetleri kesen (ölümü) çok (yâd) ediniz.

الظلم ظلّمت يوم القيامة

— 6 —

425 Didi çün ol iki cihân güneşi
Zulm zulmet durur kıyâmetde
Nûr-ı imân ile münevver olan
Kala lâyük mıdur ki zulmetde?

العدة دين

— 7 —

Va'de itsen cihânda bir kişiye
Neyler isen idüp vefâ idegör
Deydür didi va'deye çü Resûl
Çalışup deynüni edâ idegör.

الدنيا سجن المؤمن وجنة الكافر

— 8 —

23^a

430 Kâfirun cenneti olup dünyâ
Mü'minün oldı çünki zindânı
Ko bu dünyâ mahabbetin kardaş
Salma zindâna Yûsuf-ı cânı.

الفقر فخرى

— 9 —

Devlet-i dehr fânî nideyin
Bana 'izzet yiter bu fakr u fenâ
Fakrdan kaçmasam n'ola bu fakîr
Fakra "fahrum" didi rasûl-i Hudâ

(6) Zulüm, kıyâmet gününde zulmetlerdir.

6/3 T münevver ola.

6/4 T Kula lâyük mıdur kala zulmetde.

(7) Söz verme, borçtur.

(8) Dünyâ; müminin zindanı, kâfirin cennetidir.

(9) Fakirlik öğüncümdür.

القناعة لا ينفد

— 10 —

Kenz-i bâkî durur kanâ'at çün
Cehd idüp olıgör ana sâlik
Mâl-ı bâkî odur cihân içre
Gayrısı cümleten olup hâlik.

ان اسرع الدعاء اجابة دعوة غائب لغائب

— 11 —

435 Bi-riyâdur cü gâybâne du'â
Anı makbûl ider, Hudâ bî-rayb
Yüze yüz olmadan ki bin yigdür
Her du'â kim ola bi-zâhri'l-gayb.

ان ريكم حيسى كريم يستحيى من عبده اذا رفع يديه ان يرد هما صفرا

— 12 —

23^b

Hak ta'âlâ kerîmdür utanur
Kulîarınun du'âsın itmege red
Ellerin kaldurup du'â idicek
Komaz ol bendesini sıfru'l-yed.

انت مع من احببت

— 13 —

440 Sülehâya mahabbet it tâ kim
Olasın anlarıunla cennetde
Ki hadîs-i sahîh dir herkes
Sevdügiyle kopar kıyâmetde.

(10) Kanâat tükênmez bir hazînedir.

(11) Duânın en çabuk kabul olunanı gıyâben yapılanıdır.

11/1 T çün

11/3 T "ki" atlanmış.

(12) Allâh kerîmdir, ellerini açıp dââ eden kulunu boş çevirmekten utanır.

(13) Sen sevdiklerinle berâbersin.

13/4 T kopâ.

المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه

— 14 —

Müslim oldur ki cümle müslimler
Ola sâlim yed ü lisânından
Rıfk u iütf ide dâyima halka
Kimse incinmeye zebânından.

ان الله لا ينظر الى صوركم و اموالكم و لكن ينظر الى قلوبكم و اعمالكم

— 15 —

24^a Hazret-i Hak bilürsin ey mü'min
Nazar itmez çü sûret ü mâla
Pâk kıl kalbi sâf kıl 'ameli
Nazar olur kulûb u a'mala.

انظروا الى من هو اسفل منكم ولا تنظروا
الى من هو فوقكم فانه اجدر ان لاتزدوا نعمة الله

— 16 —

445 Şükr idüp sana virdügi ni'ama
Bakma ni'metde senden a'lâya
Ni'met-i sıhhat ile ol kânî
Nazar it kendözünden ednâya.

ان يوم الجمعة سيد الايام وعظيمها
وهو اعظم عند الله من يوم الاضحى و يوم الفطر

— 17 —

Cum'adur çünki seyyidü'l-eyyâm
Nakl olundı Rasûl-i Mevlâ'dan
Hak ta'âlâ katında a'zamdur
Yevm-i fıtr ile yevm-i adhâdan.

- (14) Müslüman; dilinden ve elinden müslümünler selâmette kalan kimsedir.
(15) Muhakkak Allâh, sûretlerinize ve mallarınıza bakmaz. O, kalplerinize ve amellerinize bakar.
15/4 T Nâzır olur.
(16) (Dünya varlığında) sizden aşağı olanları düşününüz. Sâdece sizden üstün olanlara bakmayınız. Allâh'ın üzerinizdeki nimetini hakir görmemenizde en lâyük olan budur.
(17) Muhakkak günlerin efendisi ve büyüğü cuma günüdür. Cuma, Allâh katında ramazan ve kurban bayramı günlerinden daha büyüktür.
17/2 T seyyid-i Mevlâ'dan.

آية المنافق ثلاثة اذا حدث كذب و اذا وعد خلف و اذا اوتمن خان

— 18 —

24^b
450 Sakın olma karîn-i ehl-i nifâk
Vâkîf olup bu üç alâmetine
Kizbine, huîf-i va'desine anun
Hem emânetdeki hıyânetine.

اولم ولو بشاة

— 19 —

Oldı cem'iyet eylemek sünnet
Olıcak her kişiye 'akd-i nikâh
Ne kadar az olur ise olsun
Fark olunsun hemân nikâh u sifâh.

لحسن اهجهم و جبرائيل معك

— 20 —

Hicv kıldukda kâfiri Hassân
Eyleridi mu'âvenet Cibrîl
Şi'r mezmûm olaydı 'âlemde
Emr ider miydi hiç Resûl-i Celil.

اياك و دعوة المظلوم

— 21 —

455 Zulm-i mazlûmdan hazer eyle
Yok durur 'ömr-i devlete çü sebât
Kalmayup yirde âhı mazlûmun
Müstecâb olur itdügi da'vât.

(18) Münâfıkın alâmeti üçtür: Söz söylerken yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Kendisine birşey emânet edildiği vakit hıyânet eder.

18/2 T Vâkîf ol.

(19) (Nikâh akdi sırasında) bir koyunla bile olsa ziyâfet yemeği ver.

19/3 T olsun tek.

(20) Hassân (İbn-i Sâbit)'e: Müşrikleri hicv et, Cibrîl seninle berâberdir.

(21) (Ey Muâz), mazlûmun (fenâ) duâsından hazer et!

21/3 T âhı yirde.

شر الناس يوم القيامة ذو الوجهين

— 22 —

İki yüzlülük eyleyüp ey dil
Rûz-ı mahşerde itme yirüni nâr
İki yüzlülük itdügiçündür
Nârun oldı mülâzımı dînâr.

ظوبس لمن شغله عيونه عن عيوب الناس

— 23 —

25*

460

Ne sa'âdet durur ki bir kimse
Hakkı her yirde görüben hâzır
Kendözinde olan 'uyûbı görüp
Olmaya kimse 'aybına nâzır.

لا يرد القضاء الا الدعاء

— 24 —

Ne kadar kâdir isen ey mü'min
Hazret-i Hakk'a dâyim eyle du'â
Siper ancak du'â olur el-hak
Çarhdan yagsa yire tîr-i kazâ.

لا يجتمع ماء زمزم و نار جهنم في جوف عبد ابدًا

— 25 —

Sa'y kiî hacca var söyündürigör
Âb-ı zemzemle ma'siyet nârın
Kalb-i mü'minde cem' olmaz çün
Zemzem ile cahîm odı yarın.

(22) Kıyâmet günü insanların en kötüsü iki yüzlü olanıdır.

(23) Ne mutlu o kimseye ki ayıbı, başkasının ayıplarıyla uğraşmaktan kendisini alıkor.

23/3 T Kendözinden.

(24) Kaderi (yönünü) ancak duâ deęiştirir.

24/4 T yire yaęa.

(25) Bir kulun karnında zemzem suyu ile cehennem ateşi cem olmaz.

25/4 T cehennem odı.

لا يحكم احد بين اثنين وهو غضبان

— 26 —

465 Eylesün hükmini biraz te'hîr
'Ârız olsa dil-i kuzâta gazab
Gazab ile kazâ sahîh degül
Yok yire çekmesün belâ vü ta'ab.

ليس كذاب من اصلح بين اثنين فقال خيرا

— 27 —

25^b

Olsa ıslâh için iki kişiyi
Kizb itmek olur cihânda revâ
Kizb kim maslahat-pezîr olsa
Yigdür ol dogrıdan ki fitne ola.

لا يرحم من لا يرحم

— 28 —

470 Olmak istersen ey gönül merhûm
Göricek bir fütâdeyi rahm it
Ki hadis-i sahîhdur itmez
Rahmi olmayana Hudâ rahmet.

ليس الشديد بالصرعة انما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب

— 29 —

Pehlevânluk degül durur aslâ
Kuvvet ehl-i salâh yanında
Pehlevânluk odur ki zabt idesin
Kendü nefsün gazab zamânında.

(26) Kızgınlık ânında hiç kimse, iki kişi arasında hakemlik yapmamalıdır.

(27) Hayır kasdıyla iki kişinin arasını ıslâh için yalan söyleyen yalancı değildir.

(28) Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz.

28/2 T "bir" atlanmış.

28/3 T sahîh durur.

(29) Çok güreş tatan baskın bir pehlivan çok kuvvetli değildir. Asıl kuvvetli kahraman gazab zamânında (ve intikam hırsıyla kanı kaynadığı sırada) nefesine sahip (ve irâdesine hâkim) olandır.

ما اصر من استغفر وان عاد في اليوم سبعين مرة

— 30 —

26^a İşledükce günâhı bir kimse
'Akabince ger itse istigfâr
Günde yetmiş kez itse o zenbi
İtmiş olmaz günâhında isrâr.

من اعتق رقبة مؤمنة اعتق الله بكل ارب منها اربا منه من النار

— 31 —

475 Kim ki bir abd-i mü'mini ey dil
İde âzâd nesl-i Âdem'den
Hak ta'âlâ cemî'-i uzvın anun
Kurtara âteş-i cehennemden.

من سره ان يستجيب الله عند الشدايد فليكثر الدعاء عند الرخا

— 32 —

İster isen du'ânı ide kabûl
Hak ta'âlâ zamân-ı şiddetde.
Şükr idüp sana virdügi ni'ama
Kıl tazarru' zamân-ı vüs'atde.

من شرب الخمر في الدنيا ثم لم يتب منها حرمها في الاخرة

— 33 —

480 Câm-ı 'isyanı nûş iden kişinün
Tevbe olsun işi cihânda müdâm
Mey içüp tevbe itmese her kim
Ola cennet şarâbı ana harâm.

(30) Günde yetmiş defa dönse dahı, istigfâr eden (günâhda) israr etmiş sayılmaz.

(31) Her kim bir mümin köleyi âzad ederse C. Allâh da âzad olanın her uzvuna bedel, âzad edenin bir uzvunu cehennem ateşinden âzad eder.

31/1 T abd kulını.

(32) Her kim sıkıntılı zamanlarında Allâh'ın duâsını kabul ederek kendisini sevindirmesini isterse, geniş zamanda çokça duâ etsin.

(33) Kim ki dünyâda şarâb içer de sonra bu günâhından dünyâda tevbe etmez (den ölür)se, o kişi âhirette cennet şarâbından mahrum olur.

33/2 T T evbe itmek olsun işi müdâm.

من جائتى زائرا لا يهيمه الا زيارتى كان حقا على ان اكون شفيعا يوم القيامة

— 34 —

26^b

Ravzā-i pākūm üzre bir mü'min
Gelse kasd eylese ziyâretümi
Ana vâcib kılur kıyâmetde
Hak ta'âlâ benüm şefâ'atümi.

من صام رمضان ثم اتبعه ستا من شوال كان كصيام الدهر

— 35 —

Ramazân ayını tutan kimse
Tutsa ardınca sitt-i şevvâli
Seneyi bi't-tamâm tutmuş olur.
Birine virilür on emsâli.

من صلى على واحدة صلى الله تعالى عليه عشرا

— 36 —

485 Salavâtı çok eylenüz bana kim
Bulasız 'âlem içre fevz ü necât
Salavât idene bana bir kez
Hak ta'âlâ virür çün on salavât.

من لبس الحرير في الدنيا لم يلبس في الآخرة

— 37 —

Key sakın giymegil libâs-ı harîr
Ki buyurmuş durur haberde Rasûl
Kim giyirse harîri dünyâda
Giymeye cennetün harîrini ol.

(34) Kim ki benî ziyâretten başka gönlünde hiç bir emel ve arzu hâkim olma-
yarak beni ziyârete gelirse, kıyâmet gününde elbette ona şefâatçi olurum.

34/2 T kasd eyleyüp.

(35) Kim ramazanda oruç tutar, sonra şevvâlin altı orucunu da onun peşinden
tutacak olursa, o seneyi oruçlu geçirmiş gibi olur.

35/3 T tutmuş gibi.

(36) Kim bana bir kez tasliye ederse C. Allâh ona on kere tasliye buyurur.

36/1 T eylenüz ki bana.

36/3 T Salavât virene.

(37) Her kim dünyada ipek elbise giyerse, âhirette giyemez.

يخرج من الدنيا عطشان الا من قال لا اله الا الله

— 38 —

- 27^a Teşne-leb gitme bezm-i dünyâdan
Câm-ı tevhîdi nûş kıl her gâh
Destine sundı sâkî-i vahdet
490 Sâgar-ı "lâ-ilâhe illâ'llâh."

يستجاب لاحدكم ما لم يعجل يقول قد دعوت ربي ولم يستجب

— 39 —

Müstecâb olur itdügün da'vât
İtmez isen icâbetin te'cîl
Kimsenün eylemez du'âsını red
Ol du'âlar kabûl idici Celîl.

يهرم ابن آدم ويشب فيه اثنتان الحرص على العمر والحرص على المال

— 40 —

Ne kadar kim kocalsa bir âdem
İki nesne olurmuş anda cüvân
Gelmeyüp kendüye kanâ'at hiç
'Ömr ü mâla harîs olur her ân.

TÂRİH-İ TAMÂM ŞODEN-İ EHÂDİS

- 27^b Riyâzat çeküben bi-'avn-i ilâhi
495 Tamâm eyledüm ben çü bu erba'ini
N'ola ana târîh olursa cihânda
Rasûl-i İlâh'un hadîs-i güzîni.

971/1563

رسول الهك حديث كزيني

(+ — — / + — — / + — — / + — —)

KIT'A Fİ-DU'Â'İ'S-SULTÂN

Yâ ilâhî bu erba'in hakkı
Ömrin artur şeh-i cihân-bânun
Kırklar ile yediler ü üçler
Dem-be-dem nâsırı ola anun.

(38) "Lâ-ilâhe illâ'llâh" demeyen (bir kimse) dünyadan susuz gider.

(39) Sizden her birinizin duâsı isticâl edilmedikçe kabul olunur. İnsan (acele eder de) "Duâ ettim de kabul olunmadı" der.

(40) Âdemoğlu ihtiyarlar, (fakat) onda iki (şey) gençleşir: Uzun ömür ve tûl-ı emel hırsı.

40/1 T kocasa.

40/4 T her dem

Fİ'D-DU'Â

Eyle yâ Rabb şeh Süleymân'un
Ya'nî kim fahr-ı Âl-i Osmân'un

500 'İzzet ü rif'atini pâyende
Padişâhlar ola ana bende

Arturup dem-be-dem 'adâletini
Müstedâm eyle 'ömr ü devletini

Haşre dek anı pâdişâh eyle
Düşmeni 'ömrini tebâh eyle

Okudukca hadîs-i dür-bârı
Ola şâh-ı rusûl anun yârı

28^a Server-i enbiyâ şefi'i ola
Bâ'is-i devlet-i refi'i ola

505 Vüzerâ-yı 'ızâmını her ân
Eyle yâ Rabb hurrem u handân

'Ömr ü devletle şâd-kâm eyle
'İzz ü rif'atle müstedâm eyle

Şeş-cihâtında kâyim olsunlar
'Adl ü dâd ile dâyim olsunlar

Mîr-i mîrânını ağalarını
Beglerini dahı gedâlarını

Kâm-rân eyle 'izz ü rif'at ile
Ber-murâd eyleyüp sa'âdet ile

510 MERDÜMÎ'yi de ber-murâd eyle
Oî şehe ez'afu'l-ibâd eyle

Nûr-ı îmân ile kılup pür-nûr
Anı âhir nefesde kıl mesrûr.

KIT'A Fİ'L-'ÖZR

Tuhfe viridi bu nazm-ı dür-bârı
MERDÜMÎ hizmete hakîrâne
Mûrdur kim getürdi ricl-i cerâd
Der-geh-i Hazret-i Süleymân'a.

TAHRÎREN Fİ-ŞEHİRİ Zİ'L-KA'DE

982

Fİ-BELDE-İ MAR'AŞ-I ŞEMS
VE Fİ BURC-I HONBUR (*)

(*) Hombur (Hompur) Maraş ili merkez ilçeye bağlı eski bir köy.

BİBLİYOGRAFYA

- Altun, Ara** : Dipnotu ve Bibliyografya Esasları, İstanbul, 1986.
- Âşık Çelebi** : Meşâ'iru's-şu'arâ, İst. Üniv. Ktp., T. Y. No: 2406.
- Çelebioğlu, Âmil** : "Türk Edebiyatında Manzûm Dînî Eserler", Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983, s. 153 - 166.
- Hasan Çelebi** : Tezkiretü's-şu'arâ, c. 1 - 2. (Hazırlayan: İbrahim Kutluk) Ankara 1978, 1981.
- Kafzade Fâizî** : Zübdetü'l-eş'âr, İst. Üniv. Ktp., T. Y. No: 2472.
- Karahan, Abdulkâdir** : İslâm - Türk Edebiyatında Kırk Hadîs Toplama, Ter-cüme ve Şerhleri, İstanbul 1954.
- Karatay, F. Edhem** : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi Türkçe Yazma-lar Kataloğu, c. 2, İstanbul 1961.
- Köprülü, M. Fuad** : "Âşık Çelebi", İslâm Ansiklopedisi, c. I, İstanbul 1978, s. 695 - 701.
- Lâtîfi** : Tezkire-i Lâtîfî, İstanbul 1314.
- Levend, A. Sırrı** : "Dînî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", Türk Dili Araştır-maları Yıllığı BELLETEN, Sayı: 371, Ankara 1972, s. 35 - 80. -
- Mehmed, Tahir** : Osmanlı Müellifleri, c. 2, İstanbul 1333.
- Merdümi** : Tuhfetü'l-İslâm, Millet Ktp., Manzûm Eserler Blm. No: 808.
- Mustafa, Âli** : Kühnü'l-ahbâr, İst. Üniv. Ktp., T. Y. No: 2377.
- Nail, Tuman** : Tuhfe-i Nâilî, Millî Ktp., İbn-i Sînâ Blm. No: 3675.
- Pakalın, M. Zeki** : Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. 2, İs-tanbul 1983.
- Pala, İskender** : "Merdümi", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. 6, İs-tanbul 1986, s. 268.
- Riyâzî, Mehmed** : Riyâzu's-şu'arâ, Süleymâniye Ktp. Esad Ef. Blm. No: 3871.
- Sehî Bey** : Heşt Bihişt, İst. Üniv. Ktp., T. Y. Blm. No: 3732.
- Şemseddin, Sâmî** : Kâmûsu'l-â'lâm, c. 6, İstanbul 1316.
- Tayyazâde Ahmed** : Târîh-i Atâ, c. 4, İstanbul 1292.
- Yavuz, Fikri** : Kur'an-ı Kerîm ve Meâl-i Âlîsi; İstanbul 1974.

